

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 57

OSASTO: C 26

ASIA:

Kauneudessa olevan lähetysten raportti n:o 1.

Ministeri Palin

Piikki, 24/1. 1955.

R i i a SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 99.

R i i a SSA 24 P:NÄ tammi KUUTA 19 35.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

2 / 240 Sab. D. 35.	
28/1. 35	9
5	C26

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Liettuan suhteet eri valtioihin
ja sen nykyinen ulkopolitiikka.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän Kaura-
ain lähetystön tämän vuoden raportin no.1, otsakeasiassa.

Eduard Ly Paicu

5 liitettä.

K A U N A S I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 1.

R i i a s s a 23 p:nä tammi - kuuta 19 35.

2 / 240 S. l. D. 25.

Asia: Liettuan suhteet eri valtioihin ja sen nykyinen ulkopolitiikka.

28/1.35

10

10.310

5 C 26

Niissä viimevuotisissa raporteissani, joissa käsittelin Liettuan ulkopoliittista orientoitumista, korostin useampaan otteeseen sitä eristynyttä asemaa, johon Liettuan siihenastinen ulkopolitiikka oli vienyt maan. Tiedoitin myös siitä laajalle levinneestä levottomuudesta, minkä tämä seikka oli maassa herättänyt, ja tein selkoa niistä pyrkimyksistä päästä sanotusta eristyneisyydestä, jotka Liettuan yhteiskunnan eri piireissä olivat olleet havaittavissa. Laajimmalle levinneen ja suurinta vaikutusvaltaa saavuttaneen tiedoitin niiden pyrkimysten olevan, joiden päämääränä oli sovinnon aikaansaaminen Puolan kanssa. Katsomatta siihen, miten suuressa määrin sellainen oli ristiriidassa maan siihenastisten ulkopoliittisten päämäärien kanssa ja miten katkeraksi siis sen tietämä selvä perääntyminen otaksuttavasti kävisi maan ulkopoliittisille johtajille, pidettiin puheen^{a/}olevissa piireissä Vilnan kysymyksen poistamista päiväjärjestyksestä sovinnolla ja säännöllisten suhteiden solmimista Puolan kanssa välttämättömänä, jotta Liettuan kansan kaikki voimat voitaisiin keskittää Klaipedan /Memelin/ kysymykseen. Koska lähenyminen Latviaan ja Viroon - joka taasen toisissa piireissä jossainlaisenaan katsottiin riittäväksi ulospääsymahdollisuudeksi val-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

litsevasta eristyneisyydestä - välillisesti voisi, ensin mainittujen piirien mielestä, vanhoille johtajille hyväksyttävällä tavalla viedä parempiin suhteisiin Puolaan, oli Baltianmaiden yhteenliittymisaatettakin ruvettu kannattamaan laajoissa piireissä. Psykologisesti olivat näin ollen viime talven ja kevään kuluessa ajatukset sekä sopimisesta Puolan kanssa että etenkin lähentymisestä muihin Baltianmaihin huomattavasti kypsyneet. - Toiselta puolen oli myöskin päinvastaisia pyrkimyksiä ilmestynyt, joiden mukaan pääsy valitsevasta eristyneestä tilanteesta olisi kansallisesti vähemmän nöyryyttävällä tavalla kuin "Vilnan uhraamisella" toteutettavissa lähentymisellä Saksaan, noudattamalla sovinnollisempaa politiikkaa Klaipedan alueella. Nämä pyrkimykset eivät kuitenkaan saavuttaneet sanottavampaa kannatusta Liettuun yhteiskunnassa, saksalaisten kansallissosialistien häikäilemättömän toiminnan johdosta Klaipedassa.

Se tyytymättömyys maan ulkopoliittiseen asemaan, joka etenkin viime talven ja kevään kuluessa aika voimakkaasti oli kasvanut, saaden, kuten ylläolevasta ilmenee, erilaisia ilmenemismuotoja, johti kesäkuun 6 ja 7 päivän välisen yön vallankaappausyritykseen. Sen päämääränä oli pakottaa silloiset johtomiehet eroamaan ja korvata ne muilla, joiden toivottiin voivan viedä maan siitä umpikujasta, johon vallassa olijoiden politiikka oli vienyt. Oppositioryhmien sisäisen rikkinäisyyden ja vallankaappausyrityksen huonon valmistelun johdosta tämä kuitenkin epäonnistui. Sen ainoana ulkonaisena seurauksena oli aluksi vain Tubelisin hallituksen rekonstruointi. Mutta tässä tapahtui - ulkoministerin vaihdoksen kautta - suurempi muutos kuin mitä ensin voitiin aavistaa. Uuden ulkoministerin, herra Lozoraitisin ulkopoliitikassa on näet voitu havaita linjoja, jotka selvästi ovat konsekvensseja kesäkuun vallankaappausyritykseen

johtaneista pyrkimyksistä, ja jotka niin ollen suuresti eroavat Liettuan siihenastisesta ulkopolitiikasta. Todeta voi, että Liettuan ulkopoliittisessa orientoitumisessa herra Lozoraitisin aikana on tapahtunut käänne, joka saattaa käydä merkitykselliseksi olojen kehitykselle Itä-Euroopassa. Näin ollen kiinnostanee Suomen hallitusta se suuri puhe, minkä herra Lozoraitis piti tautininkai puolueen äskettäisessä vuosikokouksessa, ja missä hän mielenkiintoa herättävällä tavalla teki selkoa Liettuan nykyisistä ulkopoliittisista suhteista ja pyrkimyksistä. Esitettyään aluksi - tavallisen kaavan mukaan - että Liettuan ulkopolitiikan päämääränä on rauhan edistäminen ja yhteistyö kaikkien valtioiden kanssa, ja että Liettua tämän mukaisesti pysyy "un partisan sincère de la Société des Nations", ministeri Lozoraitis korosti Baltianmaiden tapahtuneen yhteenliittymisen suurta merkitystä. ^{x/} Yleisin sanoin hän esitti, miten Baltianmaiden yhteistoiminta ei vain tule huomattavasti lujittamaan niiden kansainvälistä asemaa ja takaamaan niille suurempaa turvallisuutta, vaan myöskin tulee olemaan merkityksellinen "pour l'ensemble de la politique internationale"! Toivottavasti herra Lozoraitis on oleva oikeassa. Käytännössä ei kuitenkaan hänen mainitsemiaan tuloksia toistaiseksi ole voitu havaita. Mutta myöntää täytyy, että, mikäli ministeri Lozoraitisin sanoista saa päättää, hänen harrastuksensa

x/Hän käytti siitä seuraavia sanoja "cette politique de coopération baltique, préconisée par la Lithuanie". Tämä sanontatapa ei voi olla ouduksuttamatta, kun tietää, että aina viime kevääseen saakka vastarinta Baltianmaiden yhteenliittymistä vastaan tuli yksinomaan Liettuan taholta, sen tahtoessa pitää kätensä vapaina Vilnan kysymyksessä. Muodollisesti pitää silti tieteenkin paikkansa, että viime syysäys siihen yhteenliittymiseen, mikä kiinnilyötiin Genève'n sopimuksessa viime vuoden syyskuun 12 p:ltä, tuli Liettuan hallituksen viime huhtikuussa Latvialle ja Virolle jättämän memorandumien muodossa. Raportissani no.8, huhtikuun 30 p:ltä 1934 lausumani otaksuma osoittautui siis oikeaksi, että liettualaiset vilpittömässä mielessä esittivät sanotun memoranduminsa asiantilan selvittämiseksi, eikä vain taktillisena manööverinä, ilman että sillä todella olisi tarkoitettu Baltianmaiden yhteenliittymisaatteen edistämistä - kuten muutamat skeptikot arvelivat!

Baltianmaiden yhteistoimintaan ja keskinäiseen avustamiseen tuntuu vilpittömältä. Verrattuna siihen ylimieliseen ja välinpitämättömään tapaan, jolla aikaisemmin Liettuan virallisilla tahoilla suhtauduttiin Baltianmaiden yhteenliittymisaatteeseen, on tämä seikka joka tapauksessa merkillepantava. Muistan Presidentti Smetonan välinpitämättömät sanat minulle marraskuussa 1933: "Es wäre ja sehr wünschenswehrt wenn man zu einer Annäherung sowohl auf dem politischen wie auf dem wirtschaftlichem Gebiet kommen könnte zwischen den Baltischen Staaten - und wenn möglich auch mit Finnland und Skandinavien - aber wie!" Sekä herra Lozoraitisin viime puhe että hänen toimintansa hänen ulkoministerinä ollessaan osoittavat, että Liettuan suhtautuminen muihin Baltianmaihiin on muuttunut huomattavasti positiivisemmaksi, ollen sen tarkoituksena Liettuan ulospääsy tähänastisesta eristyisyydestään. Mihin tuloksiin se käytännössä tulee johtamaan, jää nähtäväksi.

Puhuessaan Liettuan suhteista Neuvostoliittoon ministeri Lozoraitis käytti mitä lämpimimpiä sanoja. Ilolla hän sanoi konstatoivan "l'existence de relations sincères et amicales" Liettuan ja Neuvostoliiton välillä. Hän tenosti, että näiden valtioiden suhteissa vallitseva molemminpuolisen luottamuksen ja ymmärtämyksen henki on tullut "un facteur traditionnel de la politique orientale de l'Europe", ja hän julkilausui Liettuan suuren tyytyväisyyden niinhyvin Neuvostoliiton liittymisen johdosta Kansainliittoon kuin sen yleensä kasvanneen arvovallan ja merkityksen johdosta. - Todellisuudessa lienevätkin Liettuan ja Neuvostoliiton suhteet viime aikoina käyneet vielä läheisemmiksi, kuin mitä ne jo aikaisemmin olivat. Ruotsin ministeri sanoi minulle verrattain luotettavalta taholta kuulleensa, että Neuvostoliitto, sitovassa ja presisoidussa muodossa, olisi Liettualle luvan-

nut apuaan sodan varalta. Ja tosiseinkä lienee - muilta tahoilta saamieni tietojen mukaan - että Neuvostoliitto viime aikoina on luovuttanut Liettualle huomattavan määrän sotatarpeita, etenkin tykkejä.

Ministeri Lozoraitisin puheen mielenkiintoisin osa oli epäilemättä se, missä hän kosketteli maansa suhteita Puolaan. Lausuttuaan - miltei ohimennen - välttämättömät sanat siitä, ettei Liettua voi unohtaa sitä vääryyttä, mikä Puolan taholta 14 vuotta sitten sille tehtiin, korosti hän, että Liettua vilpittömästi "apprécie et approuve les efforts de la Pologne de consolider son présent et son avenir" ja valitti, ettei toistaiseksi ollut löydetty mahdollisuuksia Liettuan ja Puolan välisen tilanteen järjestämiseksi ja diplomaattisten suhteiden solmimiseksi. Tämän jälkeen ministeri Lozoraitis lausui seuraavat merkilliset sanat, jotka epäilemättä muodostavat hänen puheensa ydinkohdan: " Mais il y a lieu de croire, qu'en cherchant à s'inspirer des exemples que nous offre l'histoire des relations internationales, on réussira à trouver des méthodes qui, basées sur le sentiment de l'honneur et du droit, pourraient nous approcher du chemin qui nous mènera à une solution équitable du différend". Vaikkakin tämä lausunto on puettu varovaiseen diplomaattiseen muotoon, on se, syystä, herättänyt suurta huomiota kaikissa poliittisissa piireissä, ja siinä selonteossa, jonka Liettuan virallinen tietotoimisto jakoi Kaunasissa akkreditoituille lähettiläille, on se puheen ainoa kohta, joka on sana sanalta siteerattu. Mitään sentapaista ei koskaan ennen ole virallisesti julkilausuttu Liettuan ulkoasiainjohdon taholta, ja viittaa tämä lausunto epäilemättä siihen, että se hetki lähenee, jolloin Liettuan ja Puolan välillä aikaansaadaan jonkinlainen modus vivendi. Liettuan ja Saksan

välkien paha kärjistyminen, /josta tarkemmin alempana/ aiheuttaa tietenkin toiselta puolen sen, että Liettualle sopiminen Puolan kanssa nyt on tärkeämpi kuin aikaisemmin ja että se siis on entistä suostuvaisempi uhraamaan yhtä ja toista tämän päämäärän saavuttamiseksi. Toiselta puolen taas Liettu ja Saksan suhteiden kärjistyminen aiheuttanee, ettei Puola tahdo jättää tätä tilannetta hyväksienkäyttämättä daadakseen Vilnan kysymyksen poistetuksi päiväjärjestyksestä ja rajansa Liettuaan avatuksi, ja siis puolestaan on valmiimpi välttämättömiin myönnytyksiin kuin ennen. Saamieni luotettavien tietojen mukaan lieneekin jo todella konkreettisia neuvotteluja käynnissä Kaunasin ja Varsovan hallitusten välillä: äskettäin kävi Varsovassa tautininkaipuolueen puheenjohtaja Kaniikki Myronas ja muutamia päiviä sitten lienee Riian kautta Kaunasiin matkustanut eräs Pilsudskin luottamusmies. Riian poliittisissa piireissä arvellaan yritettävän päästä Liettuan ja Puolan välillä jonkinlaiseen samanlaiseen sopimukseen kuin Puolan ja Saksan välillä vuosi sitten solmittu " rauhanpakti". Se poistaisi ainakin määrääjäksi päiväjärjestyksestä erimielisyydet Liettuan ja Puolan kesken ja mahdollistuttaisi säännöllisten suhteiden solmimisen niiden välillä - ehkäpä pitemmällekin menevää lähentymistä. - Jos todella näin käy, - mikä kuitenkin tietysti vielä on mahdotonta varmuudella sanoa -, tulee se ehdottomasti merkitsemään sangen paljon rauhan turvaamiseksi Itä-Euroopassa, sillä onhan Vilnan kysymys ja Puolan ja Liettuan siitä johtuva vastakohtaisuussuhde tähän saakka ollut yksi Baltikumien arimpia kohtia.

Vielä aremmaksi tuntuu kuitenkin tätä nykyä Klaipedan /Meme-
lin/ kysymys käyneen. Ministeri Lozoraitisin puheesta käykin ilmi, että se aika lailla huolestuttaa häntä. Se äänilaji, jossa hän puhui Liettuan suhteista Saksaan oli vallan toinen kuin se, jota

hän käytti puhuessaan Puolasta. Sekä monisanaisesti että jyrkästi ministeri Lozoraitis syytti Saksaa siitä vakavasta välien kärjistymisestä, mikä viime aikoina on tapahtunut olojen kehityksen johdosta Klaipedan alueella. Jyrkin sanoin hän syytti Saksaa "d'une immixtion incessante dans les affaires intérieures de la Lithuanie" ja "d'user des représailles économiques et de faire une propagande effreinée contre la Lithuanie" ja väitti, että Saksa käytti Klaipedan alueella asuvia saksalaisia "pour former une avant-garde propre à servir des buts étrangers aux intérêts de l'Etat Lithuanien", ja että näiden saksalaisten taholta Klaipedan alueella asuvia liettualaisia olisi suorastaan terrorisoitu! Ja hän lausui pelkäävänsä että Liettuan ja Saksan nykyiset huonot välit voivat saada vielä epämiellyttävämpiä muotoja. Mutta hän tehosti että Liettua "ne cédera en rien de sa souveraineté dans le Territoire de Klaipeda, qui doit être respectée intégralement", ja että Liettuan kansa "ne fléchit pas devant la force brutale".

Selvempiä sanoja ei ole tarvis Liettuan ulkoasiain johtajan suusta, ymmärtääkseen kuinka kärjistyneiksi Liettuan ja Saksan suhteet ovat käyneet ja kuinka uhkaavaksi tilanne Klaipedan alueella on kehittynyt. Tämän raportin kehyksiin ei mahdu syventyminen Klaipedan kysymykseen - riittäköön tässä toteaminen, että Liettuassa todenteolla pelätään Klaipedan kansallissosialistien jo jonkun ajan vakavasti suunnitelleen ja valmistaneen kaappauksen toimeenpanemista tarkoituksella saada Klaipedan alue jälleenliitettyksi Saksaan, ja että tämän johdosta Liettuan hallitus on ryhtynyt erilaisiin osaksi sangen jyrkkäinkin toimenpiteisiin, joiden yhtäpitäväisyydestä Klaipedan alueen autonomian ja statuuttien kanssa voitaneen olla erimieltä. Joka tapauksessa ovat ne aiheuttaneet mitä suurinta mielenkuohua Klaipedan saksalaisten keskuudessa ja niissä piireissä

Saksassa, joiden kanssa ensinmainitut ovat läheisimmässä yhteydessä. Pitävätkö paikkansa huhut suoranaisista sotilaallisista valmisteluista molemminpuolin rajaa, sitä minun on täältä käsin vaikeata arvostella. Riian diplomaattikunnassa väitetään kyllä varmuudella, että Liettua on Klaipedan alueelle siirtänyt huomattavia sotajoukko-osastoja ja uskotaan myöskin, muutamilla tahoilla, että Saksan puolella olisi keskitetty sotajoukkoja, niin vähän sopusoinnussa kuin tämä olisikin Hitlerin viimeisten juhlallisten selitysten kanssa, ja niin epäviisasta kuin olisikin Saksan omien etujen kannalta antaa aihetta uskoon sotilaallisiin valmistuksiin idässä. - Tosi-seikkana pysynee joka tapauksessa, että Klaipedan kysymys, Saarín kysymyksen tultua ratkaistuksi, näyttää muodostuvan kansainvälisen politiikan seuraavaksi isoksi kysymykseksi, ja että Liettua kaikin tavoin valmistautuu odotettavissa olevaan, muodossa tahi toisessa tapahtuvaan yhteenottoon Saksan kanssa. Sanat että lännessä nyt tapahtuu menneisyyden likvidointi ja että idässä vastaisuuden aktiiviteetti on odotettavissa, tuntuvat pitävän paikkansa. Kun Saarín kysymys tulee olemaan päiväjärjestyksestä poistettu ja jos Saksan aspiratiot Itävaltaan nähden kahlehditaan, voitaneen pitää ainakin luultavana, että Saksan intressit ja ekspansionipyrkimykset yhä enemmän keskittyvät itäänpäin, Baltianmaihin päin, ja että paljon puhuttu "Drang nach Osten"-aatteet kolmannessa valtakunnassa taas saavat tuulta siipiensä alle. Vanhat epäilykset tässä suhteessa ovatkin selvästi viime aikoina heränneet Baltianmaissa ja ovat tietenkin suuresti myötävaikuttaneet Liettuan ja myöskin Latvian myötämieliseen suhtautumiseen itäpaktisuunnitelmaan, josta kirjoitin Riian lähetystön raportissa No.1, kuluvan kuun 14 p:ltä. Puhuessaan itäpaktista ministeri Lozoraitis nimenomaan, ilman minkäänlaisia varauksia, lausui, että Liettua "a donné son assentiment au Pacte Orient-

tal d'assistance mutuelle", sanoen sen olevan "un effort de la France et de l'URSS de sauvegarder et de garantir la paix dans le cadre de la Société des Nations".

Puheessaan ministeri Lozoraitis leimasi maansa suhteet Tšekkoslovakiaan "chaleureux"ksi, Suomeen "amicaux"ksi ja Skandinaviaan "sentiments de sympathie"ksi. Italiasta ja Englannista hän lausui että Liettua voi "se réjouir de la bienveillante compréhension de ses intérêts qu'elle y a rencontrés".

Kuten ylläolevasta selonteosta selvinnee, oli ministeri Lozoraitisin puhe monessa suhteessa mielenkiintoinen ja oireellinen. Se oli nykytilanteen Liettualta vaatiman uudesti orientoitumisen saanelema, ja se osoitti sen mukaisesti, että Liettua parhaansa mukaan koettaa päästä tähänastisesta eristyneisyydestä yrittämällä solmia mahdollisimman läheisiä suhteita muihin Baltian maihin ja päästä sovintoon Puolan kanssa, seuraten tunnuslausetta että maan itsenäisyyden ja integriteetin turvaaminen on tärkeämpi kuin Vilnan kysymyksen ollen kaiken tämän päämääränä voimien keskittäminen Klaipedan kysymykseen.

Eduard H. Fain

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 2.

Ministeri Talin

Riissa 11/2. 1935.

R i i a- SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 199.

R i i a SSA 12 P:NÄ helmi KUUTA 19 35.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Liettuan suhtautuminen

itäpaktisuunnitelmaan.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän Kaunasin Lähetyksen tämän vuoden raportin n:o 2, otsakeasiassa.

Edvardas Pallas

5 liitettä.

K a u n a s s a OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 2.

R i i a s s a 11 p:nä helmi-kuuta 19.35.

Asia: Liettuan suhtautuminen
itäpaktisuunnitelmaan.

Itäpaktikysymys on epäilemättä - Saksan varustustasaarvoisuutta ja Lontoossa ehdotettua defensiivista ilmasopimusta koskevien kysymysten jälkeen - edelleen yksi nykypäivien ajankohtaisimmista ulkopoliittisista ongelmista, jonka lopullisella ratkaisulla - suuntaan tahi toiseen - saattaa olla kauaskantavia seurauksia. Toistaiseksi on tosin, etenkin Lontoon neuvottelujen jälkeen, mandotonta varmuudella sanoa, mitä siitä lopullisesti kristallisoituu. Mutta tästä epävarmuudesta huolimatta kiinnostanevat ne enemmän tahi vähemmän paikkansa pitävät näkökohdat, jotka ovat määränneet Liettuan kannanoton asiassa. Tämä on näet erittäin kategorinen, ja saattaa sen johdosta vielä ratkaisevasti vaikuttaa tähän asti suhteellisen epävarmalla kannalla olleiden muiden Baltianmaiden lopulliseen kannanottoon asiassa. Näin ollen nämä näkökohdat ansainnevat huomiota Suomenkin taholta.

Kuten jo aikaisemmin olen tiedoittanut, on Liettuan suhtautuminen itäpaktiajatukseseen mitä myötämielisin. Voitaneen sanoa Liettuan ainakin tätä nykyä kannattavan suunnitelmaa Neuvostoliiton kanssa solmittavasta, suuremmassa tahi pienemmässä määrin multilateraalista, keskinäistä sotilaallista avunantoa tarkoittavasta sopi-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

muksesta miltei missä muodossa tahansa. x/

Eräissä keskustelussa, mikä minulla pari päivää sitten oli Liettuan uuden lähettilään, ministeri Vileišis'in kanssa, sain selvän käsityksen siitä ajatuksen-juoksusta, minkä perusteella Liettua pitää myönteistä suhtautumista itäpaktisuunnitelmaan etujensa mukaisena, huolimatta tämäläisen sopimuksen tuottamista vaaroista, joiden suhteen Liettuassa ei ~~siis~~ olla sokeita.

Liettuan kannan määränneet näkökohdat voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ovat niin sanoakseni rajoitetumpaa laatua, koskien etupäässä vain Liettuaa, ja pohjautu^{vat} ne tilanteen kehitysmahdollisuuksiin Klaipedan /Memelin/ alueella. Toiseen ryhmään kuuluvat näkökohdat ovat yleisempää laatua, koskien yhtäläisesti kaikkia Baltianmaita, ja ne pohjautuvat tilanteen kehitysmahdollisuuksiin Itä-Euroopassa yleensä.

Mitä ensinmainittuihin näkökohtiin tulee, on selvä, että pääsyyinä Liettuan myötämieliseen kantaan itäpaktiasiansa on Liettuan ja Saksan välien viimeaikainen vakava kärjistyminen, /josta tarkemmin tiedoitin Kaunasin Lähetystön raportissa n:o 1, ja johon Liettua suuressa määrin itse on syyppää/, ja Liettuassa sen johdosta vallitseva pelko, että kolmannen valtakunnan paljon puhutut ja Baltianmaissa nyt vallitsevan käsityksen mukaan viime aikoina kasvaneet "Drang nach dem Osten"-pyrkimykset todella voisivat lähitulevaisuudessa johtaa Liettualle vakaviin yllätyksiin Klaipedan alueella - tosin ei virallisen Saksan avoimesti tukemassa muodossa, mutta esimerkiksi jonkinlaisen Zeligowski-kaappauksen tapaisen "Putsch"in muodossa Klaipedassa. Niin liioitellulta, kuin tämä pelko ulkopuolisen mielestä tällä haavaa ehkä saattaakin tuntua,

x/ Viitattaakoon tässä yhteydessä eräillä tahoilla kaikista demontioista huolimatta vallitsevaan uskoon että Liettuan ja Neuvostoliiton välillä on jo olemassa jonkunlainen bilateraalin entente sodan varalta.

täytyy myöntää, että jos liettualaiset yhä vain jatkavat nykyistä jyrkkää, Klaipedan autonomian kanssa tuskin sopusoinnussa olevaa politiikkaansa, tällaisen tapauksen mahdollisuutta ei voi ilman muuta kieltää, ottaen huomioon Klaipedalaisten saksalaisten mentaliteetin ja mielialan sekä heidän suhteensa rajantakaisiin voimiin. Joka tapauksessa vallitsee Liettuassa sanottu, varmasti jossain määrin huonon omantunnonkin herättämä pelko, ja se määrää johtavien piirienkin kannanoton. Tämän mukaisesti katsotaan, että jokainen, status quo'n säilymistä, rajojen turvaamista ja sotilaallista apua takaava kansainvälinen sopimus, mikä, kuten suunniteltu itäpakti, todellisuudessa jolleikaan muodollisesti, on tähdätty Saksan oletettuja ekspansionipyrkimyksiä vastaan, on Liettuan etujen mukainen ja joka tapauksessa sille edullisempi kuin nykyinen tilanne. Nyt tuskin mikään hallitus syöksee kansaansa sotaan Liettuan vuoksi, vaikkakin tuloksellinen kaappaus toimeenpantaisiin Klaipedassa. Jos itäpaktin tapainen sopimus olisi olemassa, voisi sitä vastoin Liettua ehkä suuremmalla varmuudella odottaa apua. Kuitenkaan ei tämä itäpaktin tietämä avunsaantimahdollisuus ole se, mikä on vienyt Liettuan sen myötämieliseen kantaan tällaisen sopimuksen suhteen, sillä Liettuassa ollaan kyllä selvillä niistä tuhoisista seurauksista, jotka sodankäynti Liettuan alueella sille tuottaisi, kuten alempana ilmenee. Mutta Liettuassa toivotaan, että itäpaktin tapainen sopimus sisäisen ehkäisevän voimansa kautta tehokkaasti pidättäisi mahdollisia seikkailijoita kaikista yrityksistä pelätyssä suhteessa. Täten itäpakti vain olemassa olonsa kautta turvaisi Liettuan aseman ja status quo'n Klaipedassa. Jos selkkauksia ja sota syntyisi itäpaktista huolimatta, katsotaan taasen, ettei itäpaktin asettamia velvollisuuksia toteutettaessa tilanne kävisi Liettualle vaarallisemmaksi kuin jos itäpaktia ei olisi olemassa. Tässä suhteessa ajatellaan näet Liet-

tuassa seuraavalla tavalla - ja tässä ajatuksenjuoksussa, - joka tosin ei sisällä mitään uusia toteamisia, mutta on kylmä ja johdonmukainen - ilmenevät yllämainitsemani yleisempää laatua olevat näkökohdat, jotka ovat saaneet Liettuan omaksumaan itäpaktiajastusta hyväksyvän kantansa;

Baltianmaita koskevien sotilaallisten selkkauksien ehkä sattuessa, on nykyoloissa otaksuttava, että aktiivisina osanottajina niihin tulevat olemaan sekä Saksa että Neuvostoliitto, muodostaen, Puolan ohella, niiden sotilaalliset päätekijät, oletettavasti toistensa vihollisina. Välttämättömänä seurauksena tästä on, että sotilaallisten selkkausten sattuessa tässä maailmankulmassa Saksan ja Neuvostoliiton välillä sijaitsevat pienet Baltianmaat auttamattomasti joutuvat näiden suurvaltojen puristukseen, tullen, kuten niin usein ennen, sotänäyttämöksi: sekä saksalaiset että venäläiset ja luultavasti jommankumman kanssa yhteistoiminnassa olevat puolalaiset sotajoukot tulevat, Baltianmaiden riippumattomuudesta ja mahdollisesta neutraliteetista ja kaikista ehkä voimassa olevista garantiasopimuksista huolimatta, syöksymään niiden alueelle, okupeeratakseen ne ja päästäkseen niiden yli vihollisen alueelle. Sodan syttyessä, jossa Saksa ja Neuvostoliitto ovat vastakkain, Baltianmaat siis joutuvat, geopoliittisen asemansa vuoksi, auttamattomasti sodankäynnin kaikkien kauhujen uhreiksi, ja enemmän kuin epätietoiseksi käy, tuleeko se valtio, jonka sotajoukot kerran ehkä ovat saaneet varman jalansijan Baltianmaissa, koskaan hellittämään otteensa niihin. Näin ollen sota, johon Saksa ja Neuvostoliitto ottavat osaa toistensa vihollisina, tulee aina tietämään mitä suurinta vaaraa Baltianmaiden onnelle ja itsenäisyydelle. Niin tullee Liettuan luulon mukaisesti käymään, aivan riippumatta siitä, onko olemassa tahi ei itäpaktin tapainen sopimus, velvollisuuksineen avata rajansa

vieraille sotajoukoille. Päinvastoin tilanne voi, Liettuan arvelujen mukaan, muodostua jossain määrin edullisemmaksi pienille valtioille, jos ne sopimuskumppaneina ovat ystävällisissä suhteissa ainakin toiseen sotaikäyvään suurvalttaan. Joka tapauksessa pidetään Liettuassa selviönä, että joskaan itäpakti, toteutettuna sodan syttyessä, ei voi pelastaa niitä vakavista onnettomuuksista, se ei myöskään voi huonontaa niiden asemaa, jos sota todella syttyy. Mutta - ja siinä on toinen pääsyy Liettuan myötämieliseen suhtautumiseen itäpaktisuunnitelmaan - samaten kuin itäpakti, sisäisen preventiivisen voimansa johdosta ehkä voi estää selkkauksien syntymistä Klaipe-
pedassa, se voi toivottavasti myöskin estää sodan syttymistä tässä maailmankulmassa ylipäänsä. Koska, kuten sanottu, sota näillä kullilla tietää lopullisen tuhoutumisen vaaran Baltianmaille, on näiden aina ja kaikin tavoin voimiensa mukaan edistettävä kaikkea, mikä sodan ehkäisemiseksi on tehtävissä. Näin ollen on niiden nyt, Liettuan mielestä, varauksetta kannatettava itäpaktiaatettakin. - Relata pre-
fero. - Konstatoitakoon, miten selväsi ylläselostetusta ajatuksenjuok-
susta ilmenee Suomen ja Baltianmaiden aseman eroavaisuus.

X

X

X

Keskustelussamme antoi ministeri Vileišis aika selvästi ymmärtää, että, selostettujen näkökohtien konsekvenssina, Liettuan mielestä itäpakti ilman Saksaä olisi parempi kuin sen kanssa. Jos saksalaiset sotajoukot, itäpaktien antamien mahdollisuuksien johdosta, kerran vastaisuudessa onnistuisivat saamaan jalansijaa Baltianmaissa heidän poistaminen - ministeri Vileišis'en arvelujen mukaan - varmasti kävisi melkoista vaikeammaksi kuin jos kysymyksessä olisi venäläisiä sotajoukkoja. Onhan venäläinen organisatio ja määrätie-

toisuus aina ollut heikompi kuin saksalainen ja onhan mahdollisuus olemassa, että Neuvostoliitto vielä hajoaa pieniin osiin, lausui ministeri Vileiŝis, lisäten: vapautuminen venäläisestä okkupatiosta on niin ollen ehkä mahdollinen, saksalaisesta sitä vastoin tuskin.

Puolan osanotosta itäpaktiin ministeri Vileiŝis vältti lausumasta mitään tarkempaa. Tämä riippui otaksuttavasti siitä, että, mikäli olen kuullut, ne lähentymistä Puolan ja Liettuan välillä tarkoittavat neuvottelut, joista kirjoitin Kaunasin lähetystön raportissa n:o 1, äskettäin lienevät joutuneet arkaluontoiseen vai-
tapahtunut julkinen alleviivaaminen
heeseen. Puolan ja Saksan läheisten suhteiden viimeaikoina/on näet antanut uutta voimaa niille pyrkimyksille Liettuassa, jotka vastustavat sovinnontekemistä Puolan kanssa, ja se on täten aiheuttanut, että ne lähentymisyhteykset näiden valtioiden kesken, jotka vielä pari viikkoa sitten näyttivät niin lupaavilta, tällä haavaa taas lienevät kuolessa pisteessä.

x

x

x

Verratessa ylläolevaa Riian lähetystön tämän vuoden raporttiin n:o 1, ilmenee, että Latvian suhtautuminen itäpaktiin ainakin virallisessa muodossaan eroaa Liettuan kannasta. Mielenkiintoiseksi käy nähdä, tuleeko latvialainen vai liettualainen kanta voittamaan, kun - ehkä piankin - Baltianmaille käy välttämättömäksi omaksua se lopullinen yhteinen kanta tässä asiassa, johon niiden on yritettävä päästä yhteistoimintasopimuksensa mukaan - jollei niin vielä käy, että asiasta päätetään suoraan suurvaltojen kesken, yli Baltianmaitten päitten!

Jos taasen niin kävisi - mikä Lontoon neuvottelujen jälkeen ei tunnu aivan mahdottomalta - ettei tulisikaan mitään koko

itäpaktihommasta, tietäisi tämä epäilemättä suurta pettymistä Liettualla. Sen seuraukseksi voi helposti tulla, että Liettua määrätietoistemmin kuin tähän saakka rupeaa orientoitumaan Neuvostoliittoon päin, toivoen nykyoloissa saavansa siltä varmimmin ja tehokkaimmin apua hädän tullessa. Viimeaikaiset huhut jonkinlaisen sotilaallisen entente'n mahdollisuudesta Liettuan ja Neuvostoliiton välillä /josta tarkemmin jo tekeillä olevassa raportissa/ voivat ehkä siinä tapauksessa toteutua.

Edward G. Tamm

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunaisissa olevan lähetystön raportti n:o 3.

Ministeri Palin

Riissa, 15/2. 1935

R i i a SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 223.

R i i a SSA 15 P:NÄ helmi KUUTA 19 35.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

6 / 241 Sal. D. 35.
14/1.35
5 C26.

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Huhut liettualais-venäläisestä
sotilas-entente'stä.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän
Kaunasin Lähetystön tämän vuoden raportin n:o 3, otsake-
asiassa.

Eduard H. Paim

5 liitettä.

K a u n a s s i s s a O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 3.

R i i a s s a 15 p:nä helmi kuuta 1935.

6 241 Sal. O. 35.

Asia: Huhut liettualais-venäläisestä
sotilas-entente'stä.

16/2.35

5 C 26

Viime lauantaina helmikuun 9 p:nä sain Ministeriöltä näin kuuluvan sähkösanoman:

"Ruotsilla tietoja Liettua pyrki sotilaalliseen sopimukseen Moskovan kanssa ja että asia jo pitkällä. Perääkö?"

Heti aluksi vastasin tähän kyselyyn viittauksella Kaunasin lähetystön tämän vuoden raporttiin n:o 1, tammikuun 24 p:ltä, jossa olin tiedoittanut, että muutamilla tahoilla Riian diplomaattikunnan keskuudessa uskotaan sotilaallisen entente'n mahdollisuuteen Liettuan ja Neuvostoliiton kesken. Tarkoittamani kohta mainitussa raportissani on näin kuuluva:

"Todellisuudessa lienevätkin Liettuan ja Neuvostoliiton suhteet viime aikoina käyneet vielä läheisimmiksi, kuin mitä ne jo aikaisemmin olivat. Ruotsin ministeri sanoi minulle verrattain luotettavalta taholta kuulleensa, että Neuvostoliitto, sitovassa ja presisoidussa muodossa, olisi Liettualle luvannut apuaan sodan varalta. Ja tosiseikka lienee - muilta tahoilta saamieni tietojen mukaan, että Neuvostoliitto viime aikoina on luovuttanut Liettualle huomattavan määrän sotatarpeita, etenkin tykkejä". x/

x/ Ministeriön sähkössä mainitut ruotsalaiset tiedot on arvattavasti saatu juuri Ruotsin tšekäläiseltä Ministeriltä, joka myös on akkreditoitu Kaunasissa.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Viime päivinä olen koettanut ottaa tarkemmin selkoa, miten näihin huhuihin asianomaisilla tahoilla suhtaudutaan, ja mitä niiden todenperäisyydestä yleensä arvellaan, päästäkseni sen perusteella itsenäiseen käsitykseen asiasta.

Liettuan lähettiläs ministeri Vileišis kielsi jyrkästi jokaisen sotilaallisen sopimuksen olemassaolon Liettuan ja Neuvostoliiton kesken. Niinikään hän nimenomaan kielsi sotatarpeiden saannin Neuvostoliitolta. Samaten teki Liettuan sotilasasiamies. - Puheen tullessa siitä, eikö kehitys lähitulevaisuudessa kuitenkin ehkä voisi johtaa tällaiseen entente'en, mainitut herrat tuntuivat jossain määrin hapuilevan lausunnoissaan.

Ministeri Munters sanoi kuulleensa, hänkin, näistä huhuista, ja sen johdosta antaneensa Latvian lähettiläälle Kaunasissa toimeksi vaatia asiasta Liettuan ulkoasiainministeriltä selvät ja tyhjentävät selitykset - tietäisihän tällaisen sopimuksen solmiminen kaikessa salaisuudessa Baltianmaitten yhteistoimintasopimuksen selvää rikkomista Liettuan taholta, eikä se, toteutettuna, voisi jäädä mitä lähemmin koskematta Latviaa, kosk'ei Liettualla ja Neuvostoliitolla ole yhteistä rajaa. Lähettilään kyselyyn ulkoministeri Lozoraitis oli antanut suoran ja nimenomaisen vastauksen, jonka mukaan ei minkäänlainen sotilaallinen sopimus ole olemassa Liettuan ja Neuvostoliiton kesken. Ministeri Munters sanoi luottavansa ulkoministeri Lozoraitisiin vakuutukseen.

Latvian yleisesikunnan päällikkö kenraali Hartmanis lausui uskovansa yhtä vähän Liettuan-Neuvostoliiton väliseen sotilalliseen sopimukseen kuin huhuttujen venäläisten sotatarpeiden luovuttamiseen Liettualle. Hän sanoi Latvian ja Liettuan yleisesikuntien välien olevan siksi läheiset ja Latvian yleisesikunnan taholta siksi tarkoin seurattavan oloja Liettuassa, että jos p.o. huhut pitäisivät

paikkansa väitetyt seikat ehdottomasti olisivat Latvian yleisesikunnan tiedossa. Mitä väitettyyn tykkien luovutukseen tulee, hän sitä paitsi arveli niiden kauttakuljetuksen Latvian kautta tuskin voineen tapahtua huomaamatta. Mitä niiden mahdolliseen saapumiseen meriteitse Leningradista Klaipedaan tulee, hän vain totesi Leningradin sataman jo kuukausimääriä olleen jäässä, ja sitä paitsi isomman tykkilähetyksen purkamisen Klaipedan satamassa tuskin voineen tapahtua herättämättä huomiota.

Riian diplomaattikunnassa ovat kaikki mahdolliset mielipiteet edustettuina. Huolimatta kaikista dementioista ja antamatta arvoa niille näkökohdille, joiden tulkkeina esim. ministeri Munters ja kenraali Hartmanis ovat, uskotaan muutamilla tahoilla, että Liettua - pitäen muilta Baltianmailta hädän tullessa ehkä saatavissa olevaa apua vähäarvoisena siihen apuun verraten, minkä Neuvostoliitto saattaa sille antaa - on välittänyt viisi Baltiansaisten yhteistoimintasopimuksen määräyksistä, ja kaikessa salaisuudessa kylmästi tarttunut Neuvostoliiton tarjoamaan apuun ja solminut sen kanssa - kirjallisen tahi suullisen, mutta joka tapauksessa selvän-sotilallisen avunsaantisopimuksen. Koska tämä tietenkin on pidettävä salassa, kielletään sen olemassaolo luonnollisesti mitä jyrkimmin. Naiveja ovat ne, jotka dementioihin luottavat, sanotaan sopimukseen uskovissa piireissä.

Oletetun sopimuksen sisällöstä ollaan näissä piireissä kuitenkin eri mieltä. Muutamilla tahoilla väitetään, että sopimus takaisi avunantamisen Liettualle venäläisillä ilma- ja merivoimilla, ja tehostetaan, että täten Liettualle annettu apu ei koskisi ainakaan Latvian maa-alueita. Toisilla tahoilla taas uskotaan, että Neuvostoliiton Liettualle lupaama apu tietäisi sitoumuksen pitää Puola "aisoissa", jotta Liettua voisi keskittää kaikki voimansa Klaipedan puolustamiseen. Täten ei myöskään Latvian inte-

griteettia tarvitsisi loukata sopimusta toteutettaessa. Vielä toisilla tahoilla ollaan sitä mieltä, että luvattu venäläinen apu olisi pääasiallisesti rahallista laatua, ja että ensimmäinen askel sen antamisessa jo olisi tehty joko jo tapahtuneen tahi lähitulevaisuudessa tapahtuvaksi sovitun sotatarpeiden luovuttamisen muodossa jonkinlaisena "lainana".

Niiden diplomaattien keskuudessa, jotka eivät ole näin kategorisella kannalla, ollaan taas sitä mieltä, ettei nimenomaista sopimusta tosin vielä ole tehty Liettuan ja Neuvostoliiton kesken, mutta että niiden välillä kuitenkin jo on päästy yhteisymmärrykseen siitä, että niiden on solmittava jonkinlainen keskinäinen sotilaallinen avunantosopimus siinä tapauksessa, ettei itäpaktista tule mitään.

Lukuisimmat ovat kuitenkin ne diplomaattikunnan jäsenet, jotka selittävät, että he eivät voi ollenkaan uskoa p.o. huhujen paikkansapitävyyteen. Nämä yleensä järkevät ja arvostelukykyiset henkilöt arvelevat huhujen lasketun liikkeelle määrättyissä tarkoituksissa. Niinpä on Liettua itse voinut tarkoituksellisesti levittää niitä, herättääkseen vihollisissaan uskon, että sille sodan satuessa Neuvostoliiton taholta varmasti annetaan apua, ja luottaen siihen, että Liettuan kanssa ystävyysuhteissa olevat hallitukset uskovat sen luottamuksellisiin vakuutuksiin asian todellisesta laadasta. Myös Liettuan vihollisten taholta on näitä huhuja voitu levittää Liettuan ja muiden Baltianmaiden välisten suhteiden pilaamiseksi.

Yrittäessään muodostaa itselleen omintakeisen käsityksen asianlaidasta, on tietenkin lähdettävä siitä, että jos jonkinlainen sotilaallinen sopimus todella nyt on solmittu Liettuan ja Neuvostoliiton kesken, se, monesta syystä, toistaiseksi on pidettävä salassa. Niin ollen ei asianomaisten piirien dementioihin ole kiinnitettävä

mainittavampaa huomiota. Toiseksi on huomioon otettava, ettei min-käänlaisia tosiseikkoja ole voitu todeta, joihin voisi perustaa edes suhteellisen varmaa, oikeaksi todistettavissa olevaa käsitystä. Ratkaisevaksi jokaisen kannanotolle jää näin ollen se sisäinen todistusvoima, mikä hänen mielestään eri esitetyillä resonse-mangeilla tuntuu olevan.

Punnitessani vastakkain kaikkia niitä ristiriitaisia näkökohtia ja arveluja, mitkä viime päivinä on minulle esitetty, yrittäessäni päästä selvyyteen asiassa, olen tullut seuraavaan kantaan:

En usko että lopullinen, selvä sotilaallinen avunantosopimus todella jo on solmittuna Liettuan ja Neuvostoliiton kesken. Sitä vastoin uskon, ettei Liettualla suinkaan olisi mitään sellaista sopimusta vastaan. Vakavia esteitä muitten Baltianmaiden taholta on kuitenkin tällä haavaa olemassa sen solmimista vastaan. Sen tekemisen pitäisi siis tapahtua joko muiden Baltianmaiden selän takana suorastaan pettämällä niitä, tahi avoimesti rikkomalla Liettuan ja niiden välisiä suhteita. Tähän Liettua ei kuitenkaan tois-taiseksi liene valmis, ei ainakaan niin kauan kuin toiveita itä-paktin tapaisen multilateraalisen sopimuksen solmimisesta on ole-massa. Mutta sen tapauksen varalta, ettei itäpaktista tule mitään, ei tunnu mahdottomalta, että Liettua määrätietoisemmin ja selvem-min kuin tähän saakka rupeaisi orientoitumaan Neuvostoliittoon päin, pyrkien päästä sotilaalliseen liittoon sen kanssa, välittä-mättä siitä, miten tämä vaikuttaisi muihin Baltianmaihin ja niiden juuri tapahtuneeseen lähentymiseen. En pidä mahdottomana, että Liettua ehkä jo on ruvennut valmistelemaan maaperää tässä suhteessa ja siten antanut todistuksia pyrkimyksestä päästä sotilaalliseen sopimukseen Neuvostoliiton kanssa. Tästä puheenaolevat huhut hel-

posti ovat voineet johtua.

Miten Neuvostoliitto suhtautuu ajatukseen sotilaallisesta avunantosopimuksesta Liettuan kanssa, en tietenkään täältä käsin voi varmunnella arvostella. Arvattavasti sillä ei ole mitään sitä vastaan.

Mitä huhuihin Liettualle luovutetuista tykeistä ja muista sotatarpeista tulee, tuntuu siltä, että ne ainakin sikäli pitävät paikkansa, että - jollei näitä sotatarpeita vielä ole luovutettu - ainakin on olemassa sopimus niiden luovuttamisesta ensi tilassa.

Latvian ja Viron kannalta, samaten kuin Suomenkin, olisi tietenkin Liettuan lopullinen orientoituminen Neuvostoliittoon päin sotilaallisine y.m. sopimuksineen sangen valitettava. Tuskin se Liettuallekaan muodostuisi onnelliseksi. Monilla, Liettuaan ystävällisesti suhtautuvilla tahoilla pidetään sen nykyistäkin suhdetta Neuvostoliittoon vaarallisen läheisenä. Englannin sotilas-asiamies sanoi äskettäin sattuvasti: "Liettualla on kaksi vaarallista vihollista, Saksa ja Puola, mutta yksi vielä vaarallisempi ystävä, Neuvostoliitto."

Eduard G. Paim

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 57

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 4.

Ministeriö Palin

Riassa, 4/3.1935.

R i i a S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 284.

9 / 241 Tal. D. 35.

R i i a S S A 6 P : N Ä m a a l i s K U U T A 19 35.

9/3. 35.

VIITTAUS: N

P : N Ä K U U T A 19 P : T T Y n : o

5 C26

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Liettuan ja Puolan väliset

suhteet.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän Kaunassa olevan Lähetyksen kuluvaan vuoden raportin n:o 4 otsakeasiassa.

Eduard Hj. Pääle

5 liitettä.

K A U N A S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 4.

R i i a s s a 6 p:nä maalis kuuta 19 35.

9/241 Sat. Ø. 35.

Asia: Liettuan ja Puolan väliset
suhteet.

9/3.35

5 C26

Kaunasissa olevan Lähetystön tämän vuoden raportissa n:o 2, viime helmikuun 12 p:ltä, mainitsin, että ne epäviralliset lähentymispyrkimykset Liettuan ja Puolan välillä, jotka vuoden alussa jo näyttivät päässeen positiivisia tuloksia lupaavaan vaiheeseen, sen jälkeen taas olivat joutuneet kuolleeseen pisteeseen - tällä kertaa siitä syystä, että sovinnontekoa Puolan kanssa vastustavat liettualaiset piirit jälleen olivat saaneet tuulta siipiensä alle Puolan läheisten/ ja Saksan suhteiden lähentämisen viimeaikaisen tehostamisen johdosta Puolan taholta.

Mutta Liettuan ja Puolan vastakohtaisuussuhteen poistamisen ollessa, Baltianvaltioiden entente'n tultua solmituksi, muiden Baltianmaiden harrastuksen kohteena vielä suuremmassa määrin kuin aikaisemmin, väitetään Latvian hallituksen taholta äskettäin epävirallisesti yritetyn elvyttää pysähtyneitä lähentymispyrkimyksiä, jopa sillä tuloksellakin, että Puolan entinen pääministeri eversti Prystor lähiaikoina olisi odotettavissa Kaunasiin, jatkamaan yllämainittuja, viime vuonna eri yksityishenkilöiden välityksellä alulle pantuja neuvotteluja yhteisen pohjan löytämisestä Puolan ja Liettuan sopimiselle.

Riiassa en kyllä ole voinut saada virallista vahvistusta

JAKELUOHJE:

Tavallinen

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Prystorin matkaa koskevaan huhuun. Tämä onkin luonnollista, kun tietysti Prystorin mahdollisen matkan ja hänen neuvottelujensa tapahtuminen mahdollisimman suuressa hiljaisuudessa toistaiseksi on molemmille asiapuolille tärkeitä. Mutta lehtien julkaisemia tietoja tästä matkasta ei ainakaan toistaiseksi ole dementoitu, ja Riian poliittisissa piireissä sitä ei pidetä ollenkaan mahdottomana. Mutta olkoon tämän matkan laita miten tahansa, omiaan herättämään huomiota on joka tapauksessa liettualaisen lehden "Dienas" in, sitä koskevien huhujen yhteydessä julkaisema tieto, että auktoritatiivisella taholla sen edustajalle olisi lausuttu seuraavaa: "Vaikkakaan poliittinen tilanne tällä haavaa ei ole otollinen sentapaisille sensatio-utisille, voi kuitenkin sanoa, että ehkäpä jo aivan lähiaikoina saattaa odottaa, että Liettuan ja Puolan suhteissa tapahtuu jotakin uutta, jonka merkitys tulee olemaan suuri yleiselle poliittiselle tilanteelle Itä-Europassa".

Mitä tämä "uusi" tietäisi ei sen tarkemmin vihjaista. Ajattelavissa ehkä on, että sillä tarkoitetaan hyökkäämättömyyssopimuksen solmimista Puolan ja Liettuan kesken, josta ainakin Puolassa viime aikoina lienee puhuttu. Voitiinhan aikoinaan Rumanian ja Neuvostoliitonkin välillä solmia hyökkäämättömyyssopimus huolimatta Bessarabian kysymyksestä! Mikäli tällaisen sopimuksen solmiminen Puolan ja Liettuan välillä edellyttäisi - mikä tuntuu otaksuttavalta -, ettei Liettua nimenomaan pidätä itselleen oikeutta rajan-tarkistukseen, ja että liikenneyhteydet Puolasta Liettuan ^{helpoitetaan/} kautta, Vilnan alueen pelastamiseksi taloudellisesta tukehtumisesta, merkitsisi se käytännössä Vilnan kysymyksen poistamista päiväjärjestyksestä.

Onnellista tietenkin olisi, jos tällainen käänne parempaan päin todella piakkoin tapahtuisi Puolan ja Liettuan suhteissa. Tois-

taiseksi olen kuitenkin skeptillinen, ainakin mitä siihen tulee, että tämän käänteeseen tapahtuminen olisi odotettavissa aivan läheisimmässä tulevaisuudessa.

Totta on kyllä, kuten useampaan kertaan olen tiedoittanut, että sovinnontekemistä Puolan kanssa harrastavat piirit Liettuassa yleensä viime aikoina ja etenkin viime vuoden kuluessa huomattavasti voimistuivat, saavuttaen vaikutusvaltaa maan määrääviinkin henkilöihin. Monet merkit viittaavatkin siihen, että Liettuan nykyinen ulkoasiainjohto käsittää sovinnontekemisen välttämättömyyden Puolan kanssa, kansainvälisten suhdanteiden kehityttyä nykyisiksi, ja että se, niin ollen, puolestaan hakee mahdollisuuksia tämän sopimisen toteuttamiseksi. Varmana saattaa myöskin pitää, että Vilnan kysymys ajanpitkään ei voi jäädä nykyiseen vaiheeseensa, vaan että olojen pakosta ennen pitkää sen poistamisen päiväjärjestyksestä tavalla tahi toisella on tapahduttava. Tämän voitaneen siis sanoa olevan ajankysymys.

Mutta onko tämä ajankohta juuri nyt edessä?

Täytynee myöntää, ettei siltä tunnu: Toisaalta on Saksan ja Puolan suhteiden parantumisen stabilisointi ja edelleen kehittämisen aikaansaanut, kuten jo mainitsin, että ne liettualaiset piirit, jotka vastustavat Vilnan "vapauttamisen" kustannuksella tapahtuvaa sopimista Puolan kanssa, huomattavasti ovat viime aikoina kasvaneet ja saavuttaneet entistä laajempaa ja tehokkaampaa kannatusta etenkin armeijassa, jossa lähentymistä Puolaan aina on avoimesti vastustettu. Näin voimistuneina nämä piirit ovat ryhtyneet harjoittamaan määrätietoista ja ankaraa painostusta puoleen ja toiseen sovinnontekemisen estämiseksi.

Toisaalta on nykyisen hallituksen asema heikko. Ne sotilaspiirit, jotka olivat viime kesäkuun kaappausyrityksen takana, ovat edelleen jyrkällä oppositiokannalla sen johdosta, ettei myöhempäänkään

ole tyydytetty heidän päätoivomustaan: pääministeri Tubelisin korvaamista toisella, määrätietoisemmalla, lujatahtoisemmalla miehellä. Näiden piirien vaikutusvalta armeijassa on kaappauksen jälkeisenä aikana siinä määrin kasvanut, ettei nykyinen hallitus usko voivansa luottaa armeijaan, vakavamman sisäpoliittisen kriisin tapahtuessa.

Hallitus onkin tämän johdosta viime aikoina osoittanut silmiinpistävää varovaisuutta edesottamisissaan yleensä, ja sisäpolitiikassaan heti antanut perään huomattavaa vastarintaa. Mitä ulkopoliittikkaan tulee hallituksella kyllä suhtautumisessaan Saksaan on suurin piirtein katsoen koko kansa ja myöskin armeija takanaan. Mutta lähentymispolitiikassaan Puolaan on hallituksen, kuten sanottu, otettava lukuun armeijan selvä vastarinta.

Näin ollen mielestäni ei tunnu siltä, että juuri tätä nykyä välttämättömät edellytykset olisivat olemassa sellaiseen jyrkkään, Liettuan itsetietoisuutta katkerasti loukkaavaan ulkopoliittiseen täyskäännökseen, kuin peräytyminen tähänastisesta asenteesta Vilnan kysymyksessä kieltämättä tietäisi - niin asiallisesti viisas ja olojen vaatima kuin se olisikin.

Mutta tulkoon alleviivatuksi: Siksi nopeastihan kansainvälinen tilanne ja sen mukaan ulkopoliittiset näkökohdat ja suuntaviivat näinä aikoina vaihtelevat, että on varovaisinta olla ennustamatta!

Olen silti tahtonut merkitä paperille ja tiedoittaa ylläolevan, koska se osoittaa, että kaikista vaikeuksista ja vastoinkäymisistä huolimatta, mahdollisuuksien mukaan niin puolella kuin toisellakin yritetään tehdä työtä Liettuan ja Puolan välien parantamiseksi Vilnan kysymyksen poistamisella päiväjärjestyksestä sovinnolla - vaikkakin tällä haavalla on mahdotonta varmuudella sanoa, milloin ja missä muodossa tämä saattaa tapahtua.

Edvard G. Paine

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: S

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasin lähetysten raportti n:o 5

Ministeri Palin

Riissa 26/4. 1935

R i i a - S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 434.

R i i a S S A 27 P: N Ä h u k t i K U U T A 19 35.

VIITTAUS: N

P: N Ä K U U T A 19 P: T T Y n: o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

URGASIA N:o		
17 / 243 Sal. D. 35.		
29/4. 35	2	
5	096	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Memelin kysymys.

Oheisena lähetän kunnioittaen Ministeriölle Kaunasin Lähetystön kuluvan vuoden raportin n:o 5, otsakeasiassa.

Eduard Hj. Rain

5 liitettä.

K a u n a s i s s a O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 5.

R i i a s s a 26 p:nä huhti kuuta 1935.

17 240 Sal. B. 35.

Asia: Memelin kysymys.

29/4. 35

3

5 C96

Aikaisemmissa Liettuan oloja koskevissa raporteissani olen usein huomauttanut, miten Memelin /Klaipedan/ kysymys vuosien kuluessa on kärjistymistään kärjistynyt. Tämä huolestuttava kehitys on nyttemmin vienyt siihen, että Memelin kysymys on yksi Europan politiikan arimpia kohtia. Erikoisen räikeästi ovat viimeksi ne vakavat vastakohdat, jotka Memelin kysymyksessä vallitsevat toiselta puolen Liettuan hallituksen, toiselta puolen Memelin alueen väestön saksalaisen enemmistön ja Saksan hallituksen välillä, kuvastuneet siinä poliittisessa oikeudenkäynnissä 126 valtiopetoksesta y.m. syytettyä memeliläistä vastaan, jossa ensimmäisen oikeusasteen äärettömän ankara tuomio langetettiin Kaunasissa kuluvan kuun alussa. Tästä oikeudenkäynnistä ja siinä langetetusta tuomiosta kaikkien maiden sanomalehdet ovat sisältäneet siksi runsaasti tietoja, ettei minun ole tarpeen tarkemmin selostaa sitä. Mutta koska sen kautta jo ennestään kärjistynyt tilanne Memelin alueella näyttää käyneen siksi kriittilliseksi, että vastaisuudessa varmasti vielä usein tulen olemaan pakotettu palaamaan tähän asiaan, on syytä hiukan laajemmalla kannalta kuvata ja analysoida ne olosuhteet, jotka ovat vieneet mainittuun oikeudenkäyntiin, sekä, olemassa olevien mahdollisuuksien mukaan, koet-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

taa arvostella sen merkitystä ja mahdollisia seurauksia. Tällöin minun ensiksi tulee lyhyesti rekapituloida ne historialliset tosiseikat, jotka muodostavat nykytilanteen taustan, ja joiden muistissa pitäminen on välttämätön olojen viimeaikaisen kehityksen ymmärtämiseksi ja arvostelemiseksi.

Memelin /Klaipedan/ alue on kapea maakaistale Niemen-joen oikealla rannalla, Itä-Preussin ja Suur-Liettuan välillä. Se käsittää n. 2.450 km² ja sen asukasluku nousee tätä nykyä vähän yli 140.000. Kahdennestatoista vuosisadasta lähtien aina Versaillesin rauhansopimukseen saakka kuului tämä alue Preussiin. Näiden monien vuosisatojen kuluessa sen aikoinaan verrattain harvaalukuinen, liettualaista alkuperää oleva väestö oli - etenkin kolonisation kautta - suuressa määrin saksalaistunut. Voitaneen sanoa, että maailman sodan syttyessä alueen väestön valtava enemmistö oli sivistykseltään ja mielipiteiltään saksalainen, niinkuin se uskonnoltaan oli lutherilainen, joskin kieleltään v. 1914 Memelin kaupungin asukkaista ei enemmän kuin 3/4 ja maaseudun väestöstä 1/2 oli vain saksankielistä. Yhteys ja yhteenkuuluvaisuustunne liettualaisten kanssa toisella puolella rajaa oli hyvin heikko, ei vain saksankielisten vaan myöskin liettuankielisten memeliläisten keskuudessa. Helposti ymmärrettävissä onkin, ett'ei senaikaisella "Liettualla", joka vain oli sortur liettualaisen väestön asuma, Venäjän valtakuntaan kuuluva kuvernementti, voinut olla pienintäkään vetovoimaa liettuankielisiin-kään memeliläisiin, eivätkä memeliläiset tunteneet itseään yhteenkuuluviksi Venäjän puolella asuvien liettualaisten kanssa. Näin ollen memeliläisten keskuudessa mitään spontaaneja pyrkimyksiä liittyä Liettuaan ei ilmennytäkään, sen julistauduttua riippumattomaksi

v. 1918.

Itsenäistynyt Liettua sitä vastoin heti suurella ponnella vaati itselleen Memelin alueen, hyvin oivaltaen sen merkityksen. Versaillesin rauhansopimuksessa irroitettiinkin alue Saksasta. Tämä ei kuitenkaan tapahtunut kansojen itsemääräämisoikeuden perusteella, sillä väestön mielipidettä ei kysytty, ja jos sitä olisi kysytty, ei kansanäänestyksen tuloksena varmastikaan olisi ollut liittyminen Liettuaan. ^{Mutta/} Liettuan esitykset oli ainakin sikäli otettu huomioon, mikäli niiden tyydyttämisen kautta Saksan heikentäminen oli saavutettavissa. Alueen liittämiseen Liettuaan n.s. "suurlähettiläskonferenssi" sitä vastoin ei ollut ilman muuta taipuvainen. Vaikkakin Memelin väestö - ainakin virallisesti - julistettiin vain "superficiellement germanisée"ksi, ja vaikkakin Liettuan vaatimuksia saada pääsy merelle ja hyvä satama pidettiin itsessään oikeutettuina, suurlähettiläskonferenssi epäröi suostumasta Liettuan vaatimuksiin. Pääsyynä tähän epäröintiin oli aavistus niistä vakavista vaikeuksista, jotka Memelin väestön enemmistön todellisuudessa selvä saksalaisuus tulisi aiheuttamaan ehdottoman inkorporation tapahtuessa.^{x/} Näin ollen Versaillesin rauhansopimuksessa alue asetettiin toistaiseksi "à la disposition des Puissances alliées et associées", ja Saksa pakotettiin ennakoita hyväksymään ne päätökset, jotka voittajavaltiot vastaisuudessa tekisivät Memelin alueen kohtalosta. Memeliläiset jäivät täten toistaiseksi ranskalaisen "Haut commissionaire"n hallitseman "itsenäisen" alueen kansalaisiksi. Näissä olosuhteissa heräsi heidän keskuudessaan pyrkimyksiä luoda alueestaan vapaavaltio Danzigin malliin. Mutta olojen kehityksen kautta nämä suunnitelmat pian raukesivat tyhjiin.

Parisissa sekä Puola että Liettua vaativat Memelin itselleen.

x/ Missä määrin saksalainen Memelin väestö edelleenkin on, ilmenee siitä tosiseikasta, että nykyisten maapäivien 29 jäsenestä 24 on saksalaisia ja vain 5 liettualaisia.

Suurella taitavuudella Woldemaras työskenteli Liettuan puolesta. Mutta asia ei kuitenkaan ottanut sujuakseen. Suurlähettiläskonferenssi ei päässyt päätökseen kaikkien niiden ristiriitaisten vaikutusten johdosta, joiden alla se oli.

Liettuan taholla kärsivällisyys sillä välin loppui; tammi-kuun 10 p:nä 1923, eli samaan aikaan kuin ranskalaiset sotajoukot miehittivät Ruhr'alueen, liettualaiset vapaajoukot valloittivat Memelin - aivan samaan tapaan kuin puolalainen kenraali Zeligowsky joku vuosi aikaisemmin oli valloittanut Vilnan! Memelin ranskalainen varuskunta ei tehnyt sanottavasti vastarintaa, ja vallat huomasivat itsensä asetetuiksi tapahtuneen tosiasian eteen. Laimeiden vastalauseiden jälkeen ne "alistuivat"kin siihen, ja helmikuun 5 p:nä 1923, Liettua, niiden suostumuksella, asetti väliaikaisen direktorion Memelin hallintoa varten siksi kunnes alueen valtio-oikeudellisesta asemasta olisi lopullisesti päätetty. Vasta vuotta myöhemmin, eli toukokuun 8 p:nä 1924, pääsi Liettua sopimukseen Ranskan, Englannin, Italian ja Japanin kanssa, n. s. Memelin konventioon, jossa nämä vallat määrätyin ehdoin lopullisesti luovuttivat Liettualle ne oikeudet Memelin alueeseen, jotka niillä oli Versaillesin rauhansopimuksen perusteella.

Memelin-sopimuksen mukaan tuli, kuten tunnettua, Memelin alueesta autonominen alue Liettuan suvereniteetin alla. Tämän autonomisen alueen "valtiosäännön" muodostaa n. s. Memelin säännöstö /statuutit/, jonka oikeudenmukaista toteuttamista Memelin-sopimuksen allekirjoittajavallat sitoutuivat valvomaan.

Statuuttien mukaan Memelin alueen hallinto on seuraavasti järjestetty; Liettuan Presidentin nimittämänä ja hänen edustajanaan kuvernööri toimii alueen ylimpänä viranomaisena. Alueella on oma kansanedustuksensa, maapäivät. Nämä säätävät alueen lait, jotka ku-

vernööri, jolla kuitenkin on veto-oikeus, julkaisee. Korkein hallintoviranomainen on viiden jäsenen muodostama direktorio. Kuvernööri nimittää sen presidentin. Direktoriolla täytyy olla maapäivien sille nimenomaan lausuma luottamus. Vain niin kauan kuin direktoriolla on maapäivien luottamus, on sillä laillisesti hallintovalta käsissään.

Se autonomia, mikä Memelin alueella säännösten mukaan näin ollen on, on sangen laaja sekä lainsäädännön ja hallinnon alalla, kuten ylläolevasta huomaa, että myöskin oikeudenkäytön, opetuksen ja kieliain alalla.

Memelin säännöstö on kuitenkin monessa kohdin epäselvästi ja epäonnistuneesti laadittu, joten se avaa mahdollisuuksia vastakkaiselle tulkinnalle. Tätä seikkaa sekä Liettuan hallitus että memeliläiset ovat äärimmäisyyteen saakka koettaneet käyttää hyväkseen, omien vastakkaisten tarkoitusperiensä toteuttamiseksi. Memelin säännösten onnettomassa epäselvyydessä on muodollinen edellytys ja syy siihen, että asialliset vastakohtat Liettuan hallituksen ja Memelin väestön enemmistön välillä ovat päässeet kehittymään niin pitkälle ja saamaan sellaisia vakavia muotoja kuin asiain laita tällä haavaa on.

Liettualle Memelin alue on ensiluokkaisen tärkeä: se on maan talouselämän "keuhko", ja kansan "ikkuna" länteen päin, jota ilman Liettuan taloudellisen ja sivistyksellisen elämän kukoistus on vain vaikeasti ajateltavissa. Liettuan kannalta on siis alueen liittäminen Suur-Liettuaan mahdollisimman läheisesti, t.s. sen jälleenliettualaistuttaminen, tärkeä tehtävä. Tämän tarkoitusperän toteuttamista vastaan Memelin säännösten määräykset kuitenkin ovat asettaneet Liettuan keskushallinnolle vakavia esteitä. Mutta todet-

tava on, että niiden voittamiseksi Liettuan viranomaiset eivät vain ole turvautuneet säännösten mitä vapaimpaan tulkintaan, vaan ovat ne suorastaan rikkoneet sen. Liettua näet valitettavasti ei ole osoittautunut riittävästi vahvaksi sivistyksellisesti ja poliittisesti voidakseen rauhallisen, sivistyksellisen ja moraalisen valloittamisen kautta jälleenvoittaa Memelin alueen. Päinvastoin Liettuan hallitus on vuosien kuluessa alueen liettualaistuttamisyrityksissään yhä enemmän turvautunut vähemmän harkittuihin ja kasvavan hermostuneisuuden leimaamiin väkivaltaisiin keinoihin, joista monet selvästi ovat rikkoneet Memelin säännösten. Ja kaukana siitä, että Liettuan hallitus näillä toimintamodoillaan olisi päässyt lähemmäksi päämääränsä toteuttamista, se on niillä vain aikaansaanut aikaa myöten yhä enemmän kasvavaa vihamielisyyttä ja tyytymättömyyttä Memelin väestön saksalaisen enemmistön keskuudessa ja Saksan valtakunnan taholla.

Veisi aivan liian pitkälle tässä ruveta selostamaan tahi edes luettelemaan niitä toimenpiteitä, joilla Liettuan hallitus on toivonut voivansa tehdä lopun saksalaisuudesta Memelin alueella ja liittää alueen lähemmäksi Suur-Liettuaan, mutta joilla se valitettavasti vain on aikaansaanut päinvastaisia tuloksia. Esimerkkinä mainittakoon; Memelin alueen maapäivät, joiden jäsenistä, kuten sanottu, 24 on saksalaisia ja 5 liettualaisia, on viime aikoina kyynillisesti, hallitusvallan toimenpiteiden avulla, estetty toimimasta, siten, että viisi liettualaista edustajaa on kielletty saapumasta maapäivien istuntoihin, ja saksalaisista taasen riittävä määrä, n. 4 à 5, on pidetty vangittuina, milloin yhdestä milloin toisesta syystä. Täten pitkiin aikoihin tarpeellista kvorumia ei ole

ollut aikaansaataavissa, joten maapäivien toiminta ei ole voinut jatkaa. Ei tarvinne alleviivata, ettei tällainen menettelytapa millään tavoin ole voinut myötävaikuttaa Memelin alueen liittämiseen lähemmäksi Liettuaan. Päinvastoin se on vain suuressa määrin katke- roittanut memeliläisiä ja niitä piiriä Saksassa, jotka harrastavat Memelin kysymystä. - Mainittakoon vielä toinen esimerkki: Viimeisen maapäivien luottamusta nauttivan direktorion - joka maapäivien kokoonpanon perusteella tietysti oli saksalaismielinen - kuvernööri muitta mutkitta erotti Kaunasin hallituksen määräyksestä, ja toinen, suurliettualaismielinen direktorio nimitettiin. Mutta maapäivien ollessa estettyinä toimimasta, nämä eivät koskaan ole voineet tälle uudelle direktoriolle lausua Memelin säännöstyössä nimenomaan edellytettyä luottamusta /epäluottamuslauseen sitä paitsi maapäivät sille lausuisivat, jos se esittäytyisi niille!/. Tältä direktoriolta puuttuu siis epäilemättä oikeus hallita. Miten tämä seikka on vaikuttanut memeliläisiin, on itsestään selvä.—Vallassa olonsa aikana tämä direktorio on säätänyt asetuksia, jotka eivät vain muodollisesti ole ilman laillista perustaa, vaan myöskin sisällykseltään enemmän tahi vähemmän selvästi rikkovat Memelin säännöstyön määräyksiä. Näiden asetusten selostaminen ei tässä tietysti voi tulla kysymykseenkään. Mainittakoon vain, että ne koskevat oikeudenkäyttöä, järjestyksen ylläpitoa, opetusta, kielioloja, j.n.e. Memelin alueella. Kun tähän lisäksi tulee, että viime aikoina joukko saksalaisia virkamiehiä ja opettajia on eroitettu ja saksalaiset puolueet lakkautettu, ymmärrettäneen helposti se mieltenkuohu, minkä nykyisen direktorion toiminta on memeliläisten saksalaisessa enemmistössä synnyttänyt ja miten se on vaikuttanut Liettuan suhteisiin Saksaan.

Liettuan hallituksen syyksi voidaan siis lukea, että se, pyr-

kimyksissään jälleenliettualaistuttaa Memelin alue ja vahvistaa siteet Suur-Liettuan ja tämän alueen välillä - ei ole jaksanut pysyä Memelin säännösten puitteissa, vaan, joskus enemmän joskus vähemmän avoimesti rikkoen sen, on tarttunut väkivaltaisiin keinoihin, jotka ovat olleet kaikkea muuta kuin omiaan viemään asetettuun päämäärään. Päinvastoin ne ovat huolestuttavassa määrin raivostuttaneet sekä alueen väestön enemmistöä että Saksaa, ja siten aikaansaaneet, että vastarinta alueen liettualaistuttamista vastaan on kasvanut, vihamielisyys Liettuaa vastaan lisääntynyt, ja suhde Saksaan kärjistynyt.

Väärin olisi kuitenkin syyttää yksinomaan Liettuan hallitusta ylläselostetusta olojen huolestuttavasta kehityksestä. Sen virheenä on ollut, että se onnettomin keinoin on pyrkinyt päämääriin jotka sen kannalta ovat oikeutetut. Mutta suuria virheitä on myös Memelin väestön enemmistön vastuulla. Kieltää ei voi, etteikö se, myös sangen onnettomin keinoin, olisi pyrkinyt päämääriin, joiden tietenkin voidaan sanoa olleen oikeutettuja, niin kauan kuin niiden sisältönä pysyi saksalaisuuden säilyttäminen ja vahvistaminen Memelin alueella autonomian puitteissa, mutta jotka ehdottomasti ovat leimattavat lievästi sanoen epälojalisiksi Liettuaa vastaan, sen jälkeen kun niiden sisällöksi oli tullut liettualaistuttamisen aktiivinen vastustaminen toivossa päästä Liettuaasta irti ja tulla jälleenliitetyksi Saksaan.

"Das Memelgebiet ist deutsche Erde und muss zu Deutschland zurück" - tämä tunnussana on aikaa myöten saksalaisille memeliläisille käynyt uskonkappaleeksi, jonka puolesta on taisteltu ei vain passiivisen vastarinnan, ja rahan, vaan myöskin "yksityister-

rorin" avulla. Ja Liettuan hallituksen liettualaistuttamispolitiikan käytyä yhä väkivaltaisemmaksi, on sen toteuttamiseksi turvauduttu yhä epälojalisempiin keinoihin. Rajantakaisten järjestöjen kanssa on ylläpidetty läheistä yhteyttä ja ohjeita ja avustuksia on vastaanotettu virallisilta tahoilta Saksassa. Saksan hallituskin on intervenoinut memeliläisten hyväksi taloudellisilla ja poliittisilla painostuskeinoilla - tietysti kuitenkin negatiivisin tuloksin.

Memelin eri piireissä on luonnollisesti oltu eri mieltä siitä, minkälaisen tapahtumien kautta jälleenliittyminen Saksaan todella voisi tapahtua. Yleisimmän lienee toivottu, että tavalla tahi toisella kerran tapahtuvan Versaillesin sopimuksen yleisen tarkistamisen yhteydessä Memelin alueella toimeenpantavan kansanäänessä avulla irrottaminen Liettuasta rauhallisina muodoilla olisi saavutettavissa. Mutta yltiöpäisillä tahoilla on varmastikin haudottu myös väkivaltaisia ratkaisukeinoja. Kansallissosialismin päästyä vallalle Saksassa levisivät sen opit nopeasti memeliläisten keskuudessa, ja kolmannen valtakunnan "Drang nach Osten" ajatusten merkeissä kasvoivat epäilemättä lukuisissa piireissä toiveet, että ratkaisun hetki oli lähellä. Mahdollisesti olikin eräillä yltiöpäisillä tahoilla - yhteisymmärryksessä rajantakaisten järjestöjen kanssa - ryhdytty jonkinlaisiin enemmän tahi vähemmän lapsellisiin valmisteluihin.

Joka tapauksessa Liettuan hallitus tämän vuoden alussa katsoi olevan syytä ryhtyä yllämainittuun jättiläisoikeudenkäyntiin 126 kaikesta päättäen aika lailla satunnaisesti valikoitua henkilöä vastaan, joiden voitiin epäillä hautovan väkivaltaisia suunnitelmia ja voivan tulla suunnitellun kaappauksen johtohenkilöiksi. Oikeudenkäynnissä katsottiinkin, kuten tunnettua, toteennäytetyksi, että miltei kaikki syytetyt olivat, eräiden salaisten, kiellettyjen, Sak-

sasta johdettujen järjestöjen jäseninä, valmistelleet vallankaappaukselta Memelin alueella, tarkoituksella rajan yli tulevien vapaaehtoisten sotavoimien avulla irroittaa Memelin alue Liettuasta ja jälleenliittää se Saksaan.

Oliko tämä totta, oliko todella vaara edessä, että Liettua menettäisi Memelin alue samantapaisen kaappauksen kautta, kuin se kerran oli sen valloittanutkin, ja oliko tämä pääsyy siihen, että Liettuan hallitus ryhtyi sanottuun oikeudenkäyntiin, toivoen siten saavansa faktillisen vaaran viime hetkessä torjutuksi?

Vai oliko Liettuan hallituksen pävaikuttimena, että se, - joka yleensä liettualaistuttamistoiminnassaan oli tottunut turvautumaan yhä väkivaltaisempiin kenoihin - vain tahtoi käyttää hyväkseen otolliselta näyttävää tilannetta, jonka vaarallisuuteen se ei itse asiassa uskonut, toivoen oikeudenkäynnin ja siinä langetettujen ankarien tuomioiden avulla kerran voivansa tehdä lopun saksalaisten memeliläisten vastarinnasta ja irroittamistoiveista?

Näihin kysymyksiin on vaikeata varmuudella vastata.

Mitä ensinmainittuun mahdollisuuteen tulee on huomioonotettava, että miltei mahdotonta on päästä varmaan käsitykseen siitä, mitä todella selville kävi oikeudenkäynnissä. Se kesti yli 3 kuukautta. Sinä aikana liettualaiset lehdet päivittäin julkaisivat 4 à 6 kokonaista sivua syyttäjien väitteistä, todistajain lausunnoista ja puolustajien esityksistä. Noin 400 todistajaa kuultiin, joiden todistukset mitä suurimmassa määrin erosivat toisistaan. Pöytäkirjat käsittävät 33 paksua nidosta. Vain tuomio käsittää 119 painettua sivua. Näin ollen en tietenkään voi ottaa ratkaisukseni, missä totuus on. Mutta toteamatta en voi olla, että lukuisilla puolueettomilla, arvovaltaisilla tahoilla ollaan sitä mieltä, ettei ainakaan kaikkien tuomittujen syyllisyys oikeudenkäynnissä tullut oikeudellisesti sitovalla tavalla toteennäytetyksi. Silti

ei näillä tahoilla tahdota kieltää, etteikö tyytymättömyys saksalaisten memeliläisten keskuudessa olisi huolestuttavan pitkälle kehittynyt, ja etteikö eräillä tahoilla väkivaltaisia ratkaisukeinoja olisi haudottu. Tehostetaan vain, että vakavalta kannalta otettaviin valmisteluihin tuskin oli ryhdytty, tahi ettei ainakaan riittäviä todistuksia siitä oikeudenkäynnissä voitu esittää.

Näin ollen lienee ehkä todellisen asianlaidan kanssa eniten sopusoinnussa, että p.o. oikeudenkäynti oli tyyppillinen poliittinen oikeudenkäynti, sellaisena kuin se viime ajoista tunnetaan sekä Neuvostoliitosta että Saksasta, johon ryhdytään puhtaasti poliittisessa tarkoituksessa taktillisesti hyväkseen käyttäen otollisia ilmiöitä, ja jossa suuremmassa tahi pienemmässä määrin satunnaisesti valikoidut syytetyt tuomitaan ankariin rangaistuksiin, miltei ennakoita tehtyjen päätösten mukaan, "androm till skräck och varnagel".

Mutta jos Liettuan hallitus todella tällä oikeudenkäynnillä ja siinä langetetulla tuomiolla toivoi pääsevänsä positiviin tuloksiin Memelin kysymyksessä, niin se tuntuu vakavasti erehtyneen, ainakin mikäli tilannetta nyt voidaan arvostella. Oikeudenkäynnin ja siinä langetettujen tuomioiden tuloksiksi ei toistaiseksi voida sanoa muuta, kuin että mieltenkuohu saksalaisten memeliläisten keskuudessa vain on lisääntynyt ja että Liettuan suhteet Saksaan ovat käyneet vielä huonommiksi. Näiden tosiseikkojen ilmauksista on sanomalehtien palstoilla ollut runsaasti uutisia. Mainittakoon tässä vain poikkeuksellisen kiivaat mielenosoitukset seurausilmiöineen molemmiin puolin rajaa, jyrkät sanomalehtikirjoitukset Saksassa, Memelin konvention allekirjoittajavaltioiden vakava, huombota ansaitseva esitys Kaunasissa, Memelin saksalaisen väestön taholta tehty esitys Genève'ssä, Saksan viisumikielto liettualaisille, väitetyt sotajoukkojen keskitykset

sekä Memelin alueella että Saksan puolella ja toimeenpannut manööverit, j.n.e.

Mihin syntynyt tilanne tulee viemään, on tällä hetkellä mahdotonta ennustaa. Varmudella voi vain sanoa, että nykyiset suhteet eivät voi jatkua viemättä umpikujan, josta ulospääsy tulee mahdottomaksi ilman vakavia selkkauksia. Niin kuin asiat nyt ovat, Memeli epäilemättä on "ein Pulverfass", joka muodostaa vakavan rauhanuhan muutenkin niin levottomalle, tulenaralle Euroopalle.

Ehkä Liettuan hallitus nyt huomaa, mihin sen tähänastinen politiikka on vienyt. Näinä päivinä tapahtunut muutos kuvernöörin paikalla ja huhut uuden direktorion muodostamisesta voidaan ehkä pitää enteinä siinä suhteessa.

Mutta Memelin kysymyksen viimeaikainen kehitys ei vain tiedä välitöntä vaarallista pingoitusta toiselta puolen Liettuan hallituksen, toiselta puolen Memelin saksalaisen väestön ja Saksan hallituksen välillä. Myöskin välillisesti tämä kysymys nyt vaikuttaa Itä-Europan poliittiseen tilanteeseen ratkaisevammin kuin koskaan ennen. Tuleeko se, niinkuin jälleen monilla tahoilla väitetään, todella viemään Vilnan kysymyksen lopulliseen likvidointiin, säännöllisten suhteiden aikaansaamiseksi Puolan kanssa, se jääköön tällä kertaa pohtimatta. Olen skeptillinen. Mutta todetakaan, että Memelin kysymyksen aikaansaama pingoitus Liettuan ja Saksan välisissä suhteissa on pääsynä siihen, että Liettuan tähänastinen kallistuminen Neuvostoliittoon päin, josta useasti olen raportoinut viime aikoina, tuntuu muuttuneen suoranaiseksi turvautumiseksi tähän valtakuntaan, kaikkine siitä seuraavine riippuvaisuussuhteineen.

Tämän tosiseikan kautta taasen Baltianmaiden entente var-

masti ennen pitkää tulee asetetuksi vaikean koettelemuksen eteen. Kaiken todennäköisyyden mukaan tämä tulee tapahtumaan jo Baltianmaiden ulkoasiainministerien konferenssissa Kaunasissa ensi toukuussa, jollein ohjelman pääkohtana on Neuvostoliiton ehdotus keskinäisestä avunantosopimuksesta sen ja Baltianmaiden välillä.

Edvard Th. Paasik

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: F.

OSASTO: C26.

ASIA: _____

Kaunerissa olevan lähetystön raportti n:o 6.

Ministeri Palin.

11/9 1935.

ULKOASIAINMINISTERIÖ
 27/115/2e. 35
 16/9-35
 5 C26

R i i & S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .
 KIRJELMÄ n:o 857.
 Riia S S A 12 P: N Ä s y y s K U U T A 19 35.
 VIITTAUS: N
 P: N Ä K U U T A 19 P: T T Y n:o
 VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Vaikutelmia poliittisesta
tilanteesta Liettuassa.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän
 Kaunasin lähetystön kuluvan vuoden raportin No.6 otsikon asiassa.

Eduard H. Pajun

5 liitettä.

K a u n a s i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 6.

Riiassa 11 p:nä syys - kuuta 1935.

Asia: Vaikutelmia poliittisesta
tilanteesta Liettuassa.

27 245/ae 35
16/9-35
5 ERG

Käydessäni tämän kuun alussa Kaunasissa sain synkän käsityksen Liettuan nykyisistä oloista niin ulko- kuin sisäpoliittisessa suhteessa.

Mitä Liettuan ulkopoliittiseen asemaan tulee, todettakoon ensiksi, ettei minkäänlaista konkreettista käännettä parempaan päin ole tapahtunut sen suhteissa Puolaan, vaan ovat nämä edelleen entisellä varsin huonolla kannallaan.

Liettuan suhteissa Saksaan voidaan sanoa muutoksien sikäli tapahtuneen, että nämä suhteet viime aikoina ovat käyneet vielä huonommiksi kuin aikaisemmin. Eikä mitään paranemisen merkkejä ainakaan tätä kirjoitettaessa ole todettavissa, kuten tarkemmin tiedoitin eri raportissa Memelin kysymyksestä.

Liettuan suhteet Neuvostoliittoon taasen ovat mitä läheisimpiä. Mutta onnellista tämä varmasti ei ole Liettualle, - ei sisä- eikä ulkopoliittisesti. Ensimmäinmainitussa suhteessa riittänee esimerkkinä viittaus siihen, että viime aikoina maanalainen kommunistinen kiihoitus on pelottavassa määrin lisääntynyt. Se onkin jo osoittanut tuloksia, kuten äskettäisissä talonpoikaislevottomuuksissa. Tämä minulle nimenomaan myönnettiin Kaunasin ulkoministeriös-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemaalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

sä. Maan ulkopoliitikassa taasen näyttelee Neuvostoliiton lähettiläs Karski suorastaan "pahan hengen" osaa, kuiskaamalla maan johtohenkilöille neuvoja, joiden tähänastiset tulokset yksinomaan ovat olleet Liettuan suhteiden jatkuva kärjistyminen sen muihin naapureihin. Suorastaan hämmästyttävä on kuulla, miten sokeasti herra Karskin neuvoihin uskotaan, vaikka jokaiselle liettualaiselle pitäisi olla selvä, ettei Liettuan vahvistaminen vaan päinvastoin sen sisäinen heikentäminen ja sen ulkopoliittisen aseman vaikeuttaminen on Sovjetin intressissä, jotta Liettua mahdollisimman pian kypsänä hedelmänä putoaisi Neuvostotasavaltojen Liiton helmaan.

Liettuan suhteita Latviaan ja Viroon häiritsevät Vilnan ja Memelin kysymykset. Etenkin Viroa tuntuvat ne hermostuttavan ja loitontavan. Niin kauan kuin nämä kysymykset pysyvät nykyisellä ratkaisemattomalla ja kärjistyneellä kannallaan onkin koko Baltian Ententen merkitys kyseenalainen. Hiukankin vakavampaa koetusta se tuskin kestäisi.

Näin ollen täytyy todeta, että Liettuan ulkopoliittinen horisontti on mitä synkin.

Yhtä synkän kuvan maan sisäpoliittinen tilanne tarjoaa. Kaikilla tahoilla kohtaa tyytymättömyyttä ja levottomuutta. Syyt tähän ovat sekä poliittista että taloudellista laatua.

Poliittisesti kiinnostuneissa piireissä kasvaa kasvamistaan suuttumus sen "Familienregiment" in johdosta, mikä maassa vallitsee. Niin uskomattomalta kuin se kuulostaakin, on edelleen tosiasia, että Liettuaa dominoivat henkilöt on kaksi naista, kaksi sisarta: Presidentti Smetonan puoliso ja pääministeri Tubeliksen rouva. Maan hallituksen ja hallinnon kaikille tärkeämille paikoille ovat nämä rouvat koonneet ystäviään ja sukulaisiaan,

jotka muodostavat todellisen kamarillan, mikä diktatoorisesti hallitsee maata, välittämättä ylläpitää mitään yhteyttä muitten kansaryhmien kanssa. - tuskin edes nimeksikään sen puoleen kanssa, johon Presidentti ja pääministeri kuuluvat. Tässä puolueessa sitä paitsi yhä avoimemmin moititaan hallituksen politiikkaa. Voitanee sanoa, että nykyinen hallitus niin sanoakseni leijailee ilmassa, ilman muuta tukea kuin maan - tosin hyvät ja vahvat - poliisivoimat. Armeijaan hallitus näet - ei ainakaan sen kokonaisuudessa - suinkaan voi luottaa. Päinvastoin väitetään, että ehkä suurin vaara uhkaa nykyistä järjestelmää juuri armeijan taholta. Tämän tosiseikan ilmauksena oli m.m. viime vuoden kaappausyritys. Sen jälkeen on upseeristoa tosin yritetty "puhdistaa" ja armeijan taloudellisia oloja parantaa. Mutta nämä toimenpiteet eivät liene paljoka auttaneet. Tyytymättömyyden syyt - kyllästyminen koko nykyiseen järjestelmään - ovat liian syvällä. Täten vakava levottomuus edelleen kytee monissa armeijan osissa. Se voinee, Kaunasin diplomaattikunnassa vallitsevan käsityksen mukaan, hulmahtaa ilmiliekkiin melkein milloin tahansa. - Suojeluskuntiin hallitus voi luottaa vielä vähemmän kuin armeijaan. Viime talonpoikaismellakoissa paikalliset suojeluskunnat avoimesti asettuivat kapinallisten puolelle hallitusta vastaan.

Maassa vallitsevaan tyytymättömyyteen on, kuten sanottu, syynä myös yhä lisääntyvä taloudellinen ahdinkotila. Maatalousmaana, jonka sisämarkkinat eivät millään riitä nielemään maan maataloustuotteita, ja/ jolle siis maataloustuotteiden vienti on elinehto, on Liettua luonnollisesti joutunut kärsimään äärettömästi viime vuosien yleismaailmallisesta maatalouskriisistä. Kun lisäksi vielä on tullut, että Saksa, jonne n. 50% Liettuan vien-

viennistä aikoinaan suuntautui, nyttemmin on täydellisesti sulkenut rajansa Liettuan viennille, vastatoimeenpiteenä Liettuan Memelissä harjoittamalle politiikalle, on taloudellinen tilanne Liettuassa käynyt mitä vaikeimmaksi. Etupäässä on tietenkin maalaisväestö joutunut kärsimään tästä tilanteesta, ja lieneekin sen keskuudessa tyytymättömyys suuri. Siitä tarjoavatkin äskeiset mellakat vakavan todistuksen. Mutta talouspuolan vaikutukset ulottuvat jo tuntuvasti myös virkamieskuntaan, sekä tehtailijoitten ja työmiesten piireihin - jotka viimeainitut sitä paitsi alusta alkaen ovat olleet nykyisen järjestelmän vihollisia. Näin ollen näilläkin tahoilla tyytymättömyys ja levottomuus pääsee yhä enemmän vallalle.

Voitaneen väittää, ettei hallitsevan kamarillan ulkopuolella tavattane monta henkilöä, joka todella kannattaisi nykyistä hallitusta ja sen edustamaa järjestelmää. Täten saattaa oikeastaan vain ihmetellä, miten nykyisen systeemin niinkin kauan on onnistunut ja edelleen onnistuu pysyä vallassa. Epäilemättä on kuitenkin vain ajankysymys kuinka kauan tämä voi kestää. Latenttinen kriisi, joka koskee koko nykyistä hallitusjärjestelmää, on jo parin vuoden aikana vallinnut Liettuassa. Se onkin, kuten tunnettua, aika ajoittain eri tavoin puhjennut ilmi. Mutta tosiasia on, että kaikki tähänastiset kaappausyritykset on suorastaan hämmästyttävän helposti kukistettu, ja vanha regime on jatkunut, tavallisesti enemmän tai vähemmän merkityksettömin henkilövaihdoksin, milloin yndella milloin toisella paikalla. Että täten on voinut käydä, ja otaksuttavasti vielä ainakin jonkin ajan tulee jatkumaan, ei suinkaan riipu nyt vallassaolevien henkilöiden poikkeuksellisesta taitavuudesta tai tarmosta, vaan johtuu se siitä sisäisestä rikkinäisyydestä ja eripuraisuudesta, siitä täydellisestä organisation ja joh-

tajapersonallisuuksien puutteesta, joka vallinnee oppositiopii-
rien keskuudessa, sekä siitä poliittisesta ja yhteiskunnallisesta
välinpitämättömyydestä, joka on luonteenomaista Liettuan kansan
laajoille piireille. Vain kiitos näiden negatiivisten seikkojen
nykyinen hallitus pysyy vallassa. Se tuntee oman heikkoutensa,
ja pitää sen vuoksi edullisimpana itselleen pysyä mahdollisimman
passiivisena ja toimettona. Mutta tämän kautta se kohtalokkaas-
ti laiminlyö velvollisuutensa viipymättä ryhtyä täyskäännöstä
~~niin suhteessa kuin toisessa~~ tietäviin toimenpiteisiin sekä ulko-
että sisäpolitiikan alalla, jotka, ulkopuolisen kannalta katsoen,
tuntuvat välttämättömiltä Liettuan pääsemiseksi ulos siitä sisäi-
sestä ja ulkonaisesta ahdinkotilasta, siitä vaarallisesta umpiku-
jasta, johon se viime vuosien kuluessa on joutunut niin poliitti-
sessa kuin taloudellisessa suhteessa.

Kuinka kauan nykyinen järjestelmä ja sen har-
joittama sisä- ja ulkopoliittikka voi jatkua, on erinomaisen vai-
keata sanoa - etenkin sille, jolla vaan sporadisesti on tilai-
suus syventyä Liettuan oloihin. Todettavissa on vain, että ti-
lanne on varsin labiili, ja että niiden monien, vakavien vaikeuk-
sien johdosta, joita vastaan Liettuan on taisteltava, yllätykset
ovat mahdollisia.

Eduard H. Paiv

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C 26.

ASIA: _____

Kaunassa oleva lähetysten raportti n:o 7.

Ministeri Palin.

12/9 1935.

R i i a - S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ nro 868.

Riia- S S A 14 P i N Ä s y y s K U U T A 1935.

VIITTAUS: N

P i N Ä K U U T A 19 P : T T Y nro

VIITTAUS: D. U. M. / 19

28/245 Re. 85
17/9.35
5 C26.

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Memelin kysymyksen nykyinen vaihe.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän Kaunasin lähetystön kuluvan vuoden raportin No.7 otsikon asiassa.

Edmund H. Paim

5 liitettä.

K a u n a s i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 7.

R i i a s s a 12 p:nä syys kuuta 1935.

Asia: Memelin kysymyksen nykyinen vaihe.

28/245
17/9.35
5 C26

Kaunasin lähetystön tämän vuoden raportissa No.5 analysoin niitä historiallisia, kansallisia ja poliittisia olosuhteita, jotka muodostavat Memelin kysymyksen taustan. Samalla tein selkoa niistä tosiseikoista, jotka ovat vieneet tämän asian nykyiseen kärjistyneeseen vaiheeseensa. Totesin tällöin m.m., että syypäinä poliittisen tilanteen viimeaikaiseen huolestuttavaan kehitykseen Memelin alueella ovat miltei samassa määrin Liettuan hallitus ja Memelin saksankielinen väestö.

Liettuan hallituksen kohtalokkaana virheenä on ollut, että se, pyrkimyksissään jälleenliettualaistuttaa Memeli ja vahvistaa siteet tämän alueen ja Suur-Liettuan välillä, ei ole jaksanut pysyä Memelin säännösten puitteissa, vaan - joskus enemmän joskus vähemmän avoimesti rikkoen sen - on tarttunut aikaa myöten yhä väkivaltaisemmiksi käyneisiin keinoihin, joiden tuloksena ei ollenkaan ole ollut Liettuan hallituksen tarkoittama, vaan päinvastoin sellainen tilanne Memelissä, että sitä monella taholla pidetään maailman rauhan uhkana tahi ainakin vakavien selkkausten mahdollisena aiheuttajana.

Yrityksenä saada parannusta aikaan, Memelin sopimuksen allekirjoittajavaltiot viime huhtikuun puolivälissä jättivät Liettuan

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

hallitukselle nootin, jossa nämä vallat vakavassa äänilajissa jul-
kilausuiivat huolensa Memelissä vallitsevien olojen johdosta ja
kehoittivat Liettuan hallitusta lopettamaan Memelin saksalaisen
väestön oikeuksien polkemisen sekä pitämään huolta siitä, että
alueen autonomiaa vastaavat olot sen hallinnossa palautettaisiin.
Tätä noottia ei ole julaistu, joten täsmällisiä virallisia tieto-
ja sen sisällöstä ei ole saatavissa. Epävirallisten tietojeni
mukaan lienevät takaajavaltiot siinä nimenomaan vaatineet, että
Memelin maapäivät saatettaisiin jälleen toimintakykyisiksi, ja
että direktorio nimitettäisiin, jolla olisi maapäivien luottamus.^{x/}
Tähän noottiin Liettuan hallitus vastasi suhteellisen nopeasti,
toukokuun alkupäivinä, mutta tavalla, joka ei suinkaan liene tyy-
dyttänyt takaajavaltioita. Liettuankaan noottia ei ole julaistu,
mutta saamieni tietojen mukaan oli sen pääasiallisena sisältönä
viittaus siihen, että "erään vieraan vallan" sekaantumisen kautta
Memelin oloihin ja Memelin oman väestön epälojaalisen suhtautumi-
sen johdosta Liettuaan, tilanne oli syntynyt, "die eine normale
Durchführung der Bestimmungen der Memeler-Konvention nicht gestatte

x/ Tässä suhteessa vallitsevasta tilanteesta kirjoitin raportissa
No.5 - huomautettuani, että Memelin direktoriolla, säännösten
mukaan, täytyy olla maapäivien sille nimenomaan lausuma luotta-
mus: "Memelin alueen maapäivät, joiden jäsenistä 24 on saksalai-
sia ja 5 liettualaisia, on viime aikoina kyynillisesti, halli-
tusvallan toimenpiteiden avulla, estetty toimimasta siten, että
viisi liettualaista edustajaa on kielletty saapumasta maapäivi-
en istuntoihin, ja saksalaisista taasen riittävä määrä pidetty
vangittuina, milloin yhdestä, milloin toisesta syystä. Täten
pitkiin aikoihin tarpeellista kворumia ei ole ollut aikaansaai-
tavissa, joten maapäivien toiminta ei ole voinut jatkua." -
"Viimeisen maapäivien luottamusta nauttivan direktorion - joka
maapäivien kokoonpanon mukaan tietysti oli saksalaismielinen -
kuvernööri mutta mutkitta eroitti, Kaunasin hallituksen mää-
räyksestä, ja toinen suurliettualaismielinen direktorio nimitet-
tiin. Mutta maapäivien ollessa estettyinä toimimasta, nämä ei-
vät koskaan ole voineet tälle direktoriolle lausua Memelin sään-
nöstössä nimenomaan edellytettyä luottamusta /- epäluottamuslau-
seen maapäivät sitä paitsi sille lausuisivat, jos se esittäytyisi
niille! / Tältä direktoriolta puuttuu siis epäilemättä oikeus
hallita."

Sitä paitsi lienee nootissa sanottu, että takaajavaltioilla - jos ne olisivat toista mieltä - aina olisi mahdollisuus jättää asia Kansainliiton tahi Haagin tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Samalla kuin Liettua toimitti tämän torjuvan vastauksensa Englannin, Ranskan ja Italian hallituksille /Japani ei ollut osallistunut demarcheen/, se ryhtyi toimeenpiteisiin osoittaakseen ainakin näennäistä hyvää tahtoa yrittää palauttaa säännölliset olot Memelissä. Paitsi että se nimitti uuden kuvernöörin, jonka sanottiin olevan entistä soveliaamman, se kehoitti direktorion presidenttia kääntymään maapäivien saksalaisten enemmistöpuolueiden puoleen kehoituksella ryhtyä neuvotteluihin uuden direktorion muodostamisesta, joka voisi saavuttaa maapäivien luottamuksen. Näissä neuvotteluissa ei kuitenkaan päästy mihinkään positiiviseen tulokseen, pääasiassa siitä syystä, että Liettuan hallitus ehdottomasti piti kiinni siitä, että direktorion presidentin piti olla liettualainen. Sitä paitsi tulokseen pääsemistä tuskin vakavasti yritettiin enemmän puolelta kuin toiseltakaan. Liettuan hallituksen tarkoituksena näillä neuvotteluilla oli epäilemättä vain - yllämainitun "hyvän tahdon" osoittamisen ohella - päästä yli toukokuun 4 p:n, jolloin maapäivien 4-vuotinen istuntokausi päättyi. Niin kävikin. Nämä maapäivät, jotka pitkiin aikoihin eivät olleet voineet toimia Liettuan keskusvallan saboteeraus-toimenpiteiden johdosta, hajosivat sanottuna päivänä lopullisesti säännöstön määräysten mukaisesti. Sen jälkeen maapäivien luottamusta nauttivan direktorion muodostamisen edellytykset luonnollisesti eivät enää olleet olemassa, joten siitä vaikeudesta toistaiseksi oli päästy.

Mutta samalla heräsi mielenkiintoinen kysymys Memelin alueen kansanedustuksen vastaisesta kohtalosta. Memelin säännös-

töstä puuttuvat määräykset siitä ajasta, milloin uudet vaalit on toimitettava kun maapäivien istuntokausi on päättynyt. Siinä säädetään ainoastaan, että maapäivien vuosittain on kokoonnettava tammikuun neljäntenä maanantaina, ja että uusien vaalien jälkeen maapäivien on kokoonnettava viimeistään 2 viikkoa vaalien jälkeen. Vedoten näihin määräyksiin Liettuan hallitus olisi, muodollisesti siihen oikeutettuna, voinut lykätä vaalien toimittamisen 1936 vuoden tammikuun 13 p:nä saakka. Monella taholla arveltiin, että se niin menettelisi, antaen nykyisen laittoman direktorion edelleen kaikessa rauhassa hallita siihen asti. Niin ei kuitenkaan uskallettu tehdä, vaan julistettiin uudet vaalit toimitettaviksi syyskuun 29 p:nä. Mitä suurimmalla mielenkiinnolla ja jännityksellä odotetaan nyt niin hyvin Liettuassa kuin sen ulkopuolellakin näiden vaalien toimeenpanemista ja niiden tuloksia. Epäilemättä tuleekin niillä olemaan laajakantoinen merkitys.

Memelin viime maapäivillä oli 24 saksalaista ja 5 liettualaista edustajaa. Nyt Liettuan hallitus tietenkin tulee tekemään kaikki voitavansa, jotta ensi maapäivät saisivat Kaunasin kannalta edullisemman kokoonpanon. Ainakin tultaneen pyrkimään siihen, että vähintään niin monta liettualaista edustajaa valitaan, etteivät saksalaiset enää yksinään riitä kvorumin aikaansaamiseen. Mutta koskei tämä paljoka auttaisi, on luonnollisesti Liettuan hallituksella päämääränä saada sellaiset maapäivät valituiksi, että niiden kokoonpano mahdollistuttaisi laillisen direktorion muodostamisen, jossa liettualaisilla olisi enemmistö. Kaunasin diplomaattikunnassa ollaan kuitenkin poikkeuksetta sitä mieltä, ettei niin voida käydä, ryhtyköön Liettuan hallitus mihin toimenpiteisiin tahansa, jotka ovat sen mahdollisuuksien rajoissa. Näin lieneekin asianlaita

Kuitenkin on Liettuan hallitus jo ruvennut tekemään voitavansa aikomustensa toteuttamiseksi. Niinpä on vaalioikeuttettujen liettualaisten lukumäärän lisääminen Memelin alueella - jota jo vuosikautia on harjoitettu - tämän kesän kuluessa toteutettu entistä laajemmassa mittakaavassa, m.m. lain kautta, joka antaa äänioikeuden liettualaisille virkamiehille Memelin alueella, vaikk'eivät olekaan memeliläisiä. Ja aivan äskettäin on julkaistu syvälle käyviä muutoksia Memelin vaalilakiin, joiden tarkoituksena ehdottomasti on ollut huomattavasti supistaa saksalaisten memeliläisten vaalioikeutta ja vaalikelpoisuutta. M.m. niissä sanotaan: /§ 4:ssä/ "Es können weder wählen noch gewählt werden..... Personen denen auf grund des Staatsschutzgesetzes §:10 Abt.III. die bürgerlichen Rechte entzogen worden sind", sekä § 5:ssä: "Ausser den im § 4 aufgeführten Personen sind nicht wählbar: 1/ naturalisierte Bürger Litauens, 2/ Personen, die, nachdem sie für die litauische Staatsangehörigkeit optiert haben, im Besitze einer Zusicherung eines fremden Staates sind, **ihnen** die Bürgerschaft dieses Staates zu verleihen, 3/ Personen, die einer Organisation angehört haben, welche gemäss Gerichtsurteil den Zweck verfolgte, Litauen die Unabhängigkeit zu nehmen oder von Litauen einen Gebietsteil zu entreissen, falls von diesem Gerichtsurteil ab gerechnet noch nicht 5 Jahre verflossen sind."

Sen epäselvyyden johdosta, johon nämä määräykset antavat aihetta ^{x/}, lienee takaajavaltioiden taholta jo Liettuan hallitukselta pyydetty nimenomaisia selityksiä siitä, miltä henkilöiltä näiden määräysten kautta aktiivinen tähi passiivinen vaalioikeus tulee riistetyksi, sekä takeita siitä, ettei näitä määräyksiä toteuteta tavalla, joka on oikeellisuuden kanssa ristiriidassa. Näin

x/ Etenkin §.4, koskei tiedettäne miltä kaikilta henkilöiltä kansalaisoikeudet on riistetty "Staatsschutzgesetz" in nojalle.

ollen voitaneen otaksua, että näiden määräysten tulokset eivät tule olemaan Liettuan hallituksen tarkoittamat, ja ettei se siis niiden avulla tule pääsemään sanottavasti "parempiin" voimasuhteisiin ensi maapäivillä. Tämän johdosta arvellaankin muutamilla tahoilla että Liettuan hallitus aikoo - maassa vallitsevan sotatilan nojalla - turvautua kokoontumis- ja sanavapausoikeuden kieltämiseen ja ehkä muihinkin jyrkempiin toimenpiteisiin yrittääkseen supistaa saksalaisten memeliläisten mahdollisuuksia vaikuttaa vaalien tulokseen. Mutta takaajavaltiot tulevat epäilemättä tarkoin valvomaan, ettei Memelin väestön oikeuksia ainakaan liian julkeasti poljeta tulevissa vaaleissa. Tämän johdosta ja kun lisäksi tulee, että myös liettualaisen maalaisväestön keskuudessa Memelin alueella tyytymättömyys nykyiseen hallitukseen on huomattava, sen politiikan vuoksi, joka on vienyt siihen, että Saksan raja on suljettu Liettuan maataloustuotteiden viennille, voitaneen pitää miltei varmana, että uudet maapäivät kokoonpanoltaan eivät tule paljoakaan eroamaan entisistä - ei ainakaan niin paljon, että laillisen liettualaismielisen direktorion asettaminen kävisi mahdolliseksi. Näin ollen jäänee tilanne Memelissä suunnilleen entiselleen tulevien vaalien jälkeenkin, ja mielenkiintoinen, laajakantoinen **kysymys** herää, tuleeeko Liettuan hallitus siinä tapauksessa jatkamaan tähänastista politiikkaansa, estäen maapäiviä toimimasta ja halliten aluetta maapäivien luottamusta kaipaavan direktorion avulla, vai tuleeeko se loppujen lopuksi mukautumaan oloihin ja lojaalisesti noudattamaan Memelin alueen autonomian määräyksiä? Se jääköön tässä ennustamatta. Lausuttakoon vain toivomus, että, olojen rauhallisen kehityksen mahdollistuttamiseksi, ainakin jonkunlaisen kompromissin löytäminen osoittautuu mahdolliseksi. Sillä Liettuan hallituksen nykyisen Memelin-politiikan jatkaminen ensi vaalienkin jäl-

keen - edellytettynä että saksalaiset tulevillakin maapäivillä pysyvät enemmistönä - ei voine ainakaan aikaa myöten olla viemättä katastroofiin.

Jos taas tulevia vaaleja niin "hoidettaisiin" että ensi maapäivien enemmistöksi tulisivat liettualaiset, tietäisi tämä sellaista oikeuden julkeaa polkeamista, että se otaksuttavasti heti veisi katastroofiin. Sillä väestösuhteet Memelin alueella ovat nyt kerran sellaiset, että saksalaiset muodostavat huomattavan enemmistön, ja näille saksalaisille on juhlallisesti taatu joukko autonomisia oikeuksia, joita ei voida rajattomasti polkea ilman vaarallisia seurauksia.

Kuten kaikesta ylläesitetystä huomaa, Memeli edelleen pysyy Europan koilliskulman kipeänä hermona, "Pulverfass"ina, jonka räjähtäminen miltei milloin tahansa voi tapahtua - jollei Liettuan hallitus vähitellen oivalla, että sen on astuttava uusille urille Memelinkin kysymyksessä, jos se haluaa pysyä maansa ohjaksissa ja ohjata tämän maan parempiin oloihin.

Edvard H. Tamm

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 8.

Ministeri Palin

Riissa 28/10 1935

R i i a - SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 1072.

R i i a SSA 29 P:nÄ loka KUUTA 19 35.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

37 / 272 Sal. 35.
20/10-35
ASTU
5 C26

Ulkoasiainministeriö

LLE

ASIA: Memelin kysymys.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän
Kaunasin Lähetystön kuluva vuoden raportin N:o 8, otsikon
asiassa.

Edvard G. Paim

5 liitettä.

K a u n a s i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 8.

R i i a s s a 28 p:nä loka kuuta 19 35.

Asia: Memelin kysymys.

37 / 277 Sal. 35.

30/10.35

5 C26

Kaunasin Lähetyksen raportissa N:o 7, syyskuun 14 p:ltä, lausuin otaksumani, että tulevat maapäivävaalit Memelin alueella eivät voisi viedä Kaunasin hallituksen kannalta oleellisesti edullisempiin voimasuhteisiin uusilla maapäivillä. Niin kävikin. Syyskuun 29 ja 30 p:nä toimitetut vaalit eivät vieneet minkäänlaisiin muutoksiin maapäivien kokoonpanossa. Uusillakin maapäivillä on 24 saksalaista ja 5 liettualaista edustajaa. Vaikkakin ulkopuolisen tarkkailijan mielestä tämä tulos oli todennäköinen, tiesi se katkeraa pettymystä Liettuan hallitukselle. Olihan tämä, kuten ylläsanotussa raportissani tiedoitin, ryhtynyt kaikkiin sen mahdollisuuksien rajoissa oleviin toimenpiteisiin liettualaisten edustajain lukumäärän lisäämiseksi uusilla maapäivillä. Luottaen näihin toimenpiteisiinsa Liettuan hallitus lie-
nee varmasti toivonut, että voimasuhteet uusilla maapäivillä tulisivat sellaisiksi, että ne sallisivat sen kontrolloida maapäivien toimintaa, ja että maapäivien luottamusta nauttivan direktorion muodostaminen ei eo ipso tietäisi täysin kansallissosialistisen direktorion asettamista. Mutta, kuten sanottu, nämä Liettuan hallituksen toiveet eivät ollenkaan toteutuneet. Päinvastoin saivat saksalaiset yli 80 % annetuista äänest-
tä. Tämä määrä ylittää aika lailla saksankielisten memeliläisten prosentuaalisen lukumäärän Saksankin tilastollisten tietojen mukaan - pu-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

humattakaan Liettuan!

Vaalien tulos on näin ollen vakava memento Liettuan hallitukselle. Se osoittaa toiselta puolen, miten vahva saksalaisuus on Memelin alueella, ja toiselta puolen, miten suuri se tyytymättömyys Liettuan hallituksen Memelin-politiikkaan on, mikä vallitsee myös liettualaisten memeliläisten keskuudessa.

Vaalien tulos asettaa siten Liettuan hallituksen vakavien ja laajakantoisten päätösten eteen. Tuleeko Liettuan hallitus vetämään loogilliset johtopäätökset vaalien tuloksista ja korjaamaan tähänastiset virheensä ryhtymällä lojaalisesti noudattamaan Memelin-statuuttien määräyksiä antaen maapäivien toimia häiritsemättä ja sallien maapäivien luottamusta nauttivan direktorion muodostamisen ja sen toimimisen autonomian todellisissa puitteissa? - Vai tuleeko Liettuan hallitus, vastoin vaalien selvää osoitusta, jatkaa tähänastista politiikkaansa, ja, välittämättä statuuttien määräyksistä, estämään maapäiviä toimimasta ja hallitsemaan aluetta laittoman direktorion avulla, kaikesta huolimatta edelleen toivoen voivansa väkivallalla liettualaistuttaa Memelin alueen ja liittää sen lähemmin Suur-Liettuaan, huolimatta myönnetystä autonomiasta.

Ensinmainittu vaihtoehto tietäisi täyskäännöstä Liettuan hallituksen taholta ja myönnytystä, että sen tähänastinen politiikka on ollut virheellinen ja ajautunut karille. Se vaatii siis siltä suurta itsensäkieltämystä. Mutta toiselta puolen se tietäisi rauhan palauttamista Memelin kysymyksessä ja säännöllisten suhteiden jälleensolmimista Saksan kanssa, mikä merkitsisi äärettömän paljon Liettuan maalle ja kansalle sekä poliittisesti että taloudellisesti.

Toinen vaihtoehto tietäisi suoraan sanoen vain "järkehtämättömän tinasotamiehen" asenteen ottamista ja täysin toivottomiksi jo osoittautuneiden pyrkimysten edelleenajamista "quand même". Toi-

selta puolen se tietäisi suhteiden pingoittamista Saksan kanssa kestävämmyyteen saakka ja otaksuttavasti myöskin takaaajavaltioiden pahaa ärsyttämistä, mikä kaikki epäilyksettä ajan pitkään kävisi Liettualle kohtalokkaaksi.

Miten Liettuan hallitus nyt käsillä olevan äärettömän tärkeän valinnan edessä tulee menettelemään, saadaan pian nähdä maapäivien kokoonnuttua huomenna. Siinä keskustelussa, mikä minulla pari päivää sitten oli ministeri Muntersin kanssa, ja jolloin myöskin kysyin, mitä hän tietää tahi arvelee Liettuan hallituksen suunnitelmista, hän väitti mahdottomaksi varmuudella ennustaa mitään - siksi epävarma lienee Liettuan hallitus itse siitä, mitä linjaa sen nyt on seurattava. Puheen ollessa tästä Munters mainitsi, että Neuvostoliitto on antanut Liettuan hallituksen ymmärtää, ettei Liettua suinkaan saata luottaa apuun Neuvostoliiton taholta aseellisen selkkauksen mahdollisesti syntyessä Memelissä.

Mitä muuten tulee siihen mahdollisuuteen, että yritys lähitulevaisuudessa tehtäisiin Memelin alueen väkivaltaiseksi liittämiseksi Saksaan, ei Munters puolestaan sanonut voivansa uskoa siihen. Tosin onnistuisi otaksuttavasti sitä tarkoittava kaappaus. Muut vallat - ja niiden joukossa Latvia - tyytyisivät todennäköisesti vastalauseeseen ja kieltoon tunnustaa tapahtunutta tosiasiaa. Mutta silti olisi tällaisella kaappauksella monessa suhteessa Saksalle siksi epäsuotuisia vasta vaikutuksia, että Saksa tuskin pitää sitä tällä haavaa tarkoitustaan vastaavana. Sitä paitsi kansainvälinen tilanne juuri nyt tuntuu sellaiselta, että Saksa otaksuttavasti tahtoo välttää sitäkin ainakin osittaista toimintavapautensa sitomista, minkä tällainen edesottamus joka tapauksessa tietäisi. Tämän johdosta Munters kategorisesti oli sitä mieltä, ettei mitään Saksan

myötävaikutuksella tapahtuvaa kaappausta Memelissä nyt ole pelät-
tävässä siinäkin tapauksessa, että Liettuan hallitus ei mukautuisi
tosiolojen vaatimukseen, vaan jatkaisi tähänastista politiikkaansa.
Ettei silti tällainen menettely Liettuan hallituksen taholta ajan
pitkään voi jäädä viemättä Liettualle ikäviin seurauksiin - siitä
olimme yhtä mieltä Muntersin kanssa.

Edmund H. Davis

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 9

Ministeriö Palin

Ruissa 29/10 1935.

R i i a S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

KIRJELMÄ n:o 1075.

R i i a S S A 30 P i N Ä l o k a K U U T A 19 35 .

VIITTAUS: N

P i N Ä K U U T A 19 P i T T Y n o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

38 247 sal. 12 35.	
31/10-35	!
5	@26.

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Puolan ja Liettuan
väliset suhteet.

Oheisena kunnioittaen Ministeriölle lähetän
Kaunasin Lähetystön kuluva vuoden raportin N:o 9, otsikon
asiassa.

Edvard G. Pavius

5 liitettä.

K a u n a s i - S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 9.

R i i a s s a 29 p:nä loka- kuuta 19 35. 38 / 247 Sal. 35.

Asia: Puolan ja Liettuan väliset
suhteet.

31/10. 35.

5 026

Viime raporteissani selostamassani keskustelussa ministeri Muntersin kanssa jouduimme myös puhumaan huhuista Liettuan ja Puolan suhteiden odotettavissa olevasta paranemisesta. Sen yhteydessä Munters kertoi Genèvessä kutsuneensa Beck'in ja Lozoraitis'in aamiaiselle luöksensa, toivoen voivansa edistää Vilnan kysymyksen Latviallekin tärkeätä ratkaisua Puolan ja Liettuan ulkoasiainministerien yhteenviemisen kautta. Nämä herrat olivatkin verrattain pitkälti keskustellut toistensa kanssa Muntersin luona. Sitä paitsi Lozoraitis oli käynyt kerran Beck'in luona ja Beck Lozoraitis'in. Mutta Munters sanoi valitettavasti saaneensa vaikutelman, ettei minkäänlaisia positiivisia tuloksia koitunut näistä keskusteluista.

Tilanne lienee niidenkin jälkeen seuraava:

Puolan formula on: Ensin on diplomaattiset suhteet jälleensolmittava sekä kauppa- ja liikenneyhteydet palautettava sitten voidaan keskustella muista kysymyksistä.

Liettuan vaatimuksena taasen on, että samalla kun säännölliset suhteet palautetaan, jossakin muodossa ilmaistaan, että Vilnan kysymys "jää avoimeksi".

Vaikkakin tämä Liettuan kanta tietää huomattavaa pe-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

räytymistä sen aikaisemmasta asenteesta, Puola ei kuitenkaan siihen menne. Puola ei myönnä, että mitään "Vilnan kysymystä" on olemassa. Sen kannalta tämä asia on kerta kaikkiaan ratkaistu.

Toiselta puolen ovat Liettuan nykyiset johtomiehet niin jyrkästi ja uupumattomasti saarnanneet, että Vilnan vapauttaminen on Liettuan kansan pyhin velvollisuus, josta se ei koskaan saa luopua, että niille luonnollisesti kyllä on miltei mahdotonta nyt äkkiä ilman muuta yksinkertaisesti tunnustaa status quo.

Kompromissin löytäminen tuntuu näin ollen todella vaikealta. Eikä - Muntersin mukaan - mitään oireita ole havaittavissa siitä, että kumpikaan puoli olisi valmis tinkimään kannastaan.

x

x

x

Tulkoon tähän kuitenkin lisätyksi, että tšekäläisissä liettualaisystävällisissä piireissä kivenkovaan väitetään, että sopimista harrastavat voimat niin Puolassa kuin Liettuassa vain kasvavat, ja että, kaikesta virallisesta pessimismistä huolimatta, sovinnon tekemisen hetki ei ole niin kaukana kuin luullaan.

Eduard G. Fain